

FASTIGHETEN SVEA ARTILLERI 2

Stockholms kommun

Stockholms län

2021-03-09 rev 2021-09-03

Framsidas foton: Fastigheten Svea Artilleri 2.

BENÄMNING Svea Artilleri 2
KOMMUN Stockholm
FASTIGHET Svea Artilleri 2
ADRESS Valhallavägen/Jungfrugatan
ER REF. Otto Ettfalk
DATUM 2021-03-09 rev 2021-09-03

KULTURMILJÖANALYS AV FASTIGHETEN SVEA ARTILLERI 2

Följande kulturmiljöanalys är framtagen på uppdrag av fastighetsägaren MHS Bostäder i samband med ett parallellt arkitektuppdrag för att ta fram förslag på ny- och eventuellt tillbyggnad inom kvarteret Svea Artilleri 2. Syftet är att tillskapa bostäder för personal och studenter inom Försvarsmakten, samt möjliggöra lokaler med centrumändamål i bottenvåningarna. Tyngden i projektet ligger i kvarterets södra del mot Valhallavägen, som idag är obebyggd. Här planeras nu helt nya volymer. I kvarterets norra del finns bostadsbebyggelse från 1990-talet som man planerar att bygga på. Exploatering i anslutning till Jungrutorg finns också med i aktuella planer.

Planområdet för den pågående detaljplanen omfattar hela Svea Artilleri 2 samt delar av omgivande torg- och gatumark. För att rapporten ska vara så fristående som möjligt från aktuella planer, och därmed också få en bredare användbarhet, utgår vi i huvudsak från fastigheten Svea Artilleri 2. Rapporten har emellertid ett brett anslag där hela planområdet och delar av övrigt närområde hanteras ingående. Till höger ses planområdet i förhållande till fastigheten Svea Artilleri 2. Illustrationen är hämtad ur *Startpromemoria för planläggning av Svea Artilleri 2 i stadsdelen Ladugårdsgärdet*, Stockholms stad 2020-08-07.

Kulturmiljöanalysen utgör ett förutsättningslöst kunskapsunderlag som inte i sina bedömningar tar hänsyn till ovanstående planer på förändringar inom fastigheten. Dess syfte är att utgöra stöd för förvaltning och utveckling av fastigheten, och i senare skede utgöra grund för konsekvensbeskrivning av eventuella förändringar.

Foton AIX Arkitekter AB om annat inte anges.

Stockholm datum som ovan

Johan Rittsél
Byggnadsantikvarie, certifierad
sakkunnig kulturvärden - K
johan.rittsel@aix.se

Lina Karlsson
Byggnadsantikvarie, certifierad
sakkunnig kulturvärden - K
lina.karlsson@aix.se

Ada Fleischer
Byggnadsantikvarie
ada.fleischer@aix.se

INNEHÅLL

1. inledning.....	5		
1.1 Bakgrund	5		
1.2 Syfte	5		
1.3 Metod och avgränsningar	5		
1.3.1 Avgränsningar	5		
1.3.2 Arbetsmetod för kulturhistorisk värdering	5		
1.3.3 Analyser och antikvariska riktlinjer	5		
 2. Kulturhistoriska lagrum och förutsättningar.....	 6		
2.1 Kommunala ställningstaganden	6		
2.2. Plan- och bygglagen	6		
2.2.1 Översiktsplan	6		
2.2.2 Detaljplaner	7		
2.3 Fornlämningar	7		
2.4 Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]	7		
2.4.1 Vägledning om påtaglig skada	8		
2.4.2 Riksintressets motivering och uttryck	8		
 3. Historik.....	 9		
3.1 Svea Artilleriregemente	9		
3.1.1 Regementet vid Valhallavägen	9		
3.1.2 Ladugårdsgärdet och sekulär exploatering i det tidigare militära området	12		
3.2 Norra Östermalms utveckling 1800-tal fram till idag	13		
3.2.1 Valhallavägen	13		
3.2.2 Fastigheten Svea Artilleri 2	15		
3.3 Urval av kartor och ortofoton över området	16		
 4. Nulägesbeskrivning och karaktärisering.....	 18		
4.1 Översiktlig områdesbeskrivning	18		
4.2 Topografi, stadsbild och bebyggelse	19		
4.2.1 Svea Artilleri 2	19		
4.2.2 Valhallavägen	20		
4.2.3 Jungfrugatan	21		
4.2.4 Carl Akrells gata och kaserngården	22		
4.3 Vyer	23		
4.3.1 Vy från Valhallavägens gångstråk västerut	23		
4.3.2 Vy från Valhallavägens körbana västerut	23		
4.3.3 Vy från Valhallavägens gångstråk österut	24		
4.3.4 Vy från Valhallavägens körbana österut	24		
4.3.4 Vy från Carl Akrells gata mot Sibyllegatan	25		
4.3.5 Vy från Carl Akrells gata mot Jungfrutorg	25		
4.3.6 Vy från Sibyllegatan norrut, lång sikt	26		
4.3.7 Vy från Sibyllegatan norrut, kort sikt	26		
4.3.8 Vy från Jungfrugatan norrut, lång sikt	27		
4.3.9 Vy från Jungfrugatan norrut, kort sikt	27		
4.3.10 Vyer österut mot Svea Artilleri 2 från platsen framför kanslihuset	28		
4.4 Bebyggelsens åldersstruktur	29		
4.5 Stadsbildskomponenter	30		
 5. Kulturhistoriska värden.....	 31		
5.1 Tidigare bedömningar	31		
5.1.1 Svea Artilleri 14	31		
5.2 Aktuell kulturhistorisk värdering	31		
5.3 Viktning av kulturhistorisk värdering: Fastigheten Svea Artilleri 2, närmiljö/stadsbild och riksintresset	31		
 6. Känslighets- och tålighetsanalys.....	 33		
7.1 Hög känslighet för ändring	33		
7.2 Känsligt för ändring	33		
7.3 Tåligt för ändring	33		
 7. Att tillvarata och utveckla: antikvariska riktlinjer inför förändring.....	 34		
7.2 Befintlig bebyggelse	34		
7.3 Tillkommande bebyggelse	34		
7.4 Växtlighet och gångstråk	34		
 8. Källor.....	 35		
8.1 Tryckta källor och litteratur	35		
8.2 Otryckta källor	35		

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Den aktuella fastigheten Svea Artilleri 2 är historiskt sett en integrerad del av kasernanläggningen Svea Artilleri, som uppfördes på 1870-talet för att rymma ett av landets artilleriregementen. Kv Svea Artilleri 2 var under 1900-talet sparsamt bebyggd med mindre komplementbyggnader innan stiftelsen MHS Bostäder bebyggde den norra delen av tomten åren runt 1990, med avsikt att skapa studentbostäder för Försvarshögskolan, sedan 1961 inrymd i Svea Artilleris tidigare kaserner. Samtidigt uppfördes området Starrbäckensängen direkt norr om Svea Artilleri 2 och 14. Fastigheten Svea Artilleri 7, idag hotell Taptö, tillhörde MHS projekt med studentbostäder, men när fastigheten omvandlades till hotell stred detta mot stiftelsens uppdrag. Därför gjordes en fastighetsdelning och Svea Artilleri 7 såldes. Under samma tid revs de norra delarna av kasernanläggningen. Försvarshögskolan flyttade till KTH kampus och MHS kvarstod som enda traditionsbärare av den militära traditionen.

Den södra delen av Svea Artilleri 2 har i omgångar varit föremål för exploateringsplaner, men har av olika anledningar förblivit obebyggd. MHS Bostäder har under senare tid förvärvat tomträtten från Fortifikationsverket och har därefter påbörjat arbetet med ny detaljplan för fastigheten och delar av intilliggande område.

1.2 Syfte

Syftet med kulturmiljöanalysen är att redogöra för planområdets och den relevanta omgivningens historia och definiera de kulturhistoriska värden som finns inom utredningsområdet.

1.3 Metod och avgränsningar

Utredningen innehåller historik, nulägesbeskrivning och karaktärisering som redogör för utredningsområdet. Vidare definieras och analyseras utredningsområdets kulturhistoriska värden. Värderingen redovisas också i en modell uppdelad i fastigheten, närmiljön och riksintresset (Stockholms stad med Djurgården, AB 115). Föreliggande kulturmiljöanalys kan i ett senare skede fungera som stöd vid en konsekvensbeskrivning av ett kommande planförslags påverkan på fastighetens kulturhistoriska värden. Arbetet innefattar inventering och studie av nuläget. Planområdet och dess närmaste omgivning har dokumenterats med hjälp av fotografier. Parallellt har studier av redan framtaget material och arkiv, tidigare ställningstaganden och gällande krav pågått. Insamlat material har bearbetats och analyserats och resulterat i föreliggande kulturmiljöanalys. En del av redovisningarna i rapporten görs via illustrationer som kartor och bilder.

1.3.1 Avgränsningar

Utredningens avgränsning utgår ifrån fastigheten Svea Artilleri 2 och dess närområde i den omfattning det bedöms vara relevant i fråga om

den påverkan på kulturhistoriska värden som en planerad exploatering av Svea Artilleri 2 bedöms kunna ha. Det område som omfattas av pågående detaljplanprocess hanteras i rapportens samtliga delar, likväl som angränsande bebyggelse och stadsrum.

1.3.2 Arbetsmetod för kulturhistorisk värdering

Områdets kulturhistoriska värden har definierats utifrån två olika arbetsmodeller. Dels arbetsmodellen för värdering som presenteras i boken *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse* av Axel Unnerbäck (Riksantikvarieämbetet 2002). I denna arbetsmodell har begreppet kulturhistoriskt värde delats upp i kategorierna *dokumentvärden* och *upplevelsevärden*. Dokumentvärden eller kunskapsvärden avser den information en byggnad kan förmedla om till exempel samhällshistoria och arkitekturhistoria. Upplevelsevärden avser miljöskapande, arkitektoniska och estetiska kvaliteter som är förankrade i en kulturhistorisk kontext.

Som en komplettering till Riksantikvarieämbetets modell tillämpas en arbetsmetod för att studera landskapet utifrån landskapsmässiga komponenter som utgör värdebärande och karaktäristiska strukturer i området. Denna studie utgör del av nulägesbeskrivning och karaktärisering under kapitel 4.

Slutligen används också den arbetsmodell för kulturhistorisk värdering som kallas DIVE och som presenteras i *Kulturmiljöanalys: en vägledning för användning av DIVE* (Riksantikvarieämbetet 2009). DIVE är en metod för att hantera den kulturhistoriska värderingen i ett större perspektiv. Den kan fungera både som ett integrerat planeringsunderlag och ett förutsättningslöst kunskapsunderlag. Analysens namn kommer från de engelska orden Describe (beskriva), Interpret (tolka), Value (värdera) och Enable (aktivera/ möjliggöra).

1.3.3 Analyser och antikvariska riktlinjer

För att på ett pedagogiskt sätt redovisa utredningsområdets kulturhistoriska värden och vilka delar som är känsligare än andra sammanfattas utredningens slutsatser med en känslighets- och tålighetsanalys. Känslighets- och tålighetsanalysen ger en generell uppfattning om hur förändringståligena olika delar av utredningsområdet är samt konkreta råd och riktlinjer för hur utpekade kulturvärden kan tillvaratas och utvecklas.

Utredningen avslutas med antikvariska utgångspunkter för tillvaratagande av kulturhistoriska värden och riktlinjer för utveckling av fastigheten.

Fastigheten Svea Artilleri 2 rödmarkerad. Primärt utredningsområde blåmarkerat. Sekundärt utredningsområde gult. Ortofoto 2019. Stockholms stad.

2. KULTURHISTORISKA LAGRUM OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

2.1 Kommunal ställningstaganden

Svea Artilleri 14 bedöms i denna utredning ha ett högt kulturhistoriskt värde. Den värderingen är samstämmig med Stockholms stadsmuseums blåmarkering av byggnaden, som innebär *Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde*. Fastigheten Artilleriberget, uppfört 1937, direkt öster om det aktuella planområdet, är av stadsmuseet gulmarkerat, vilket innebär *Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde*. Kvarvarande byggnader uppförda för Generalstabens stalletablissemang 1880-1890-tal (senare Swartlings ridskola) är även de blåklassade. Dessa finns väster om Svea Artilleri 14, och följs av den likaså blåklassade Stockholms stadion, invigd 1912.

Fastigheten Svea Artilleri 2, likt fastigheterna i området Starrbäcken norr om denna, är streckade i inventeringskartan. Streckningen används för fastigheter vars bebyggelse ännu inte är klassad, samt för obebyggda fastigheter. Det innebär att den postmoderna och senare bebyggelsen i nära anslutning till den aktuella fastigheten saknar tidigare kulturhistoriska bedömningar. Merparten av övrig bebyggelse i kvarteren öster om Svea Artilleri 2 uppfördes under 1930-talet och är samstämt gröna i stadsmuseets klassificeringssystem. Det är klassningen under blå, och innebär *Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt*.

Fastigheterna närmast i söder, på södra sidan om Valhallavägen, är även de i huvudsak grönklassade. Merparten av denna bebyggelse är uppförd under 1880-talet. Rakt söder om aktuellt kvarter, på Sibyllegatan 128, finns ett flerbostadshus uppfört 1967-69 som likt övriga senare byggda hus i området saknar klassning (streckad). Något kvarter österut längs Valhallavägens södra sida, öster om Artillerigatan, finns det blåklassade Pant- och registreringsverket, vars äldsta huskropp uppfördes 1912-21.

2.2. Plan- och bygglagen

För kulturhistoriskt värdefulla byggnader som Svea Artilleri 14 gäller förvanskingsförbud enligt PBL kap 8 § 13: *En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas*.

För all bebyggelse, och därmed även befintlig bebyggelse i kvarteret Svea Artilleri 2, gäller generella krav i PBL som reglerar varsamhet vid ändring och ombyggnad, samt vid tillägg i befintliga bebyggelsemiljöer. Följande paragrafer är relevanta:

2 kap 6 §: *Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till*

1. *stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan [...]*

Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. Lag (2014:477).

8 kap 17 §: *Ändring av en byggnad [...] ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.*

2.2.1 Översiktsplan

Stockholms översiktsplan (ÖP) är daterad 2018. I översiktsplanens stadsutvecklingskarta tillhör utredningsområdet inte de områden som identifierats som stadsutvecklingsområden med stora stadsutvecklingsmöjligheter, utan är markerat som *område där komplettering kan prövas (inom ramen för befintlig markanvändning och med utgångs-*

punkt i kunskap om nuvarande karaktär, kvaliteter och behov).

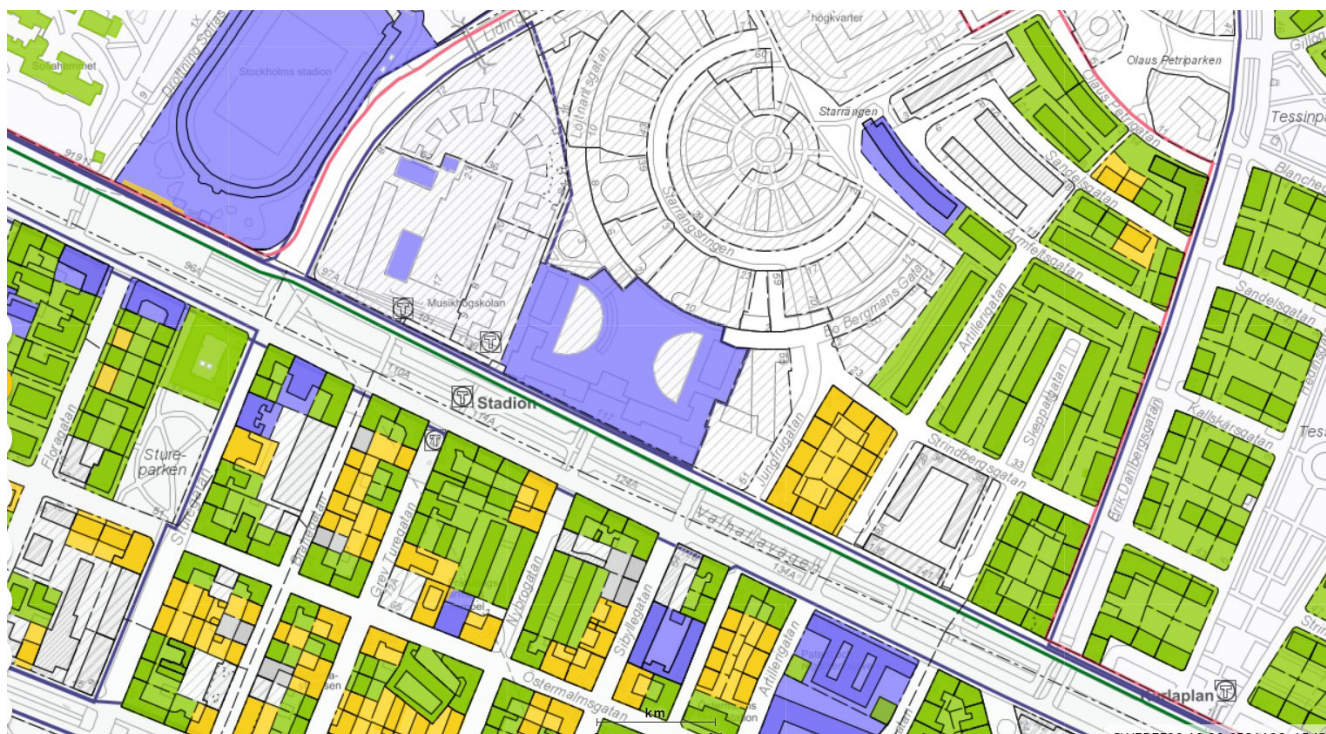
I ÖP anges följande planeringsriktlinjer i fråga om staden som kulturmiljö:

- *Kunskap om stadens stadsbyggnadskaraktärer och stadslandskapet ska vara en utgångspunkt vid förändring, förnyelse och förtätning i stadens befintliga områden.*
- *Kulturmiljöns värden ska fortlöpande identifieras, säkerställas, tas omhand och utvecklas.*
- *Ny bebyggelse, ändringar och tillägg i befintliga miljöer ska utföras omsorgsfullt, med konsekventa karaktärsdrag och genomarbetade detaljer grundade på en gedigen analys.*
- *Bebyggelse som är kulturhistoriskt värdefull och har betydelse för stads- och landskapsbilden ska ses som en resurs i stadsutvecklingen. [...]*

I avsnittet Arkitektur och gestaltning anges följande riktlinjer i

ÖP:

- *Varje byggprojekt ska bidra till att stärka upplevelsen av Stockholm som helhet och förbättra den gemensamma stadsmiljön*

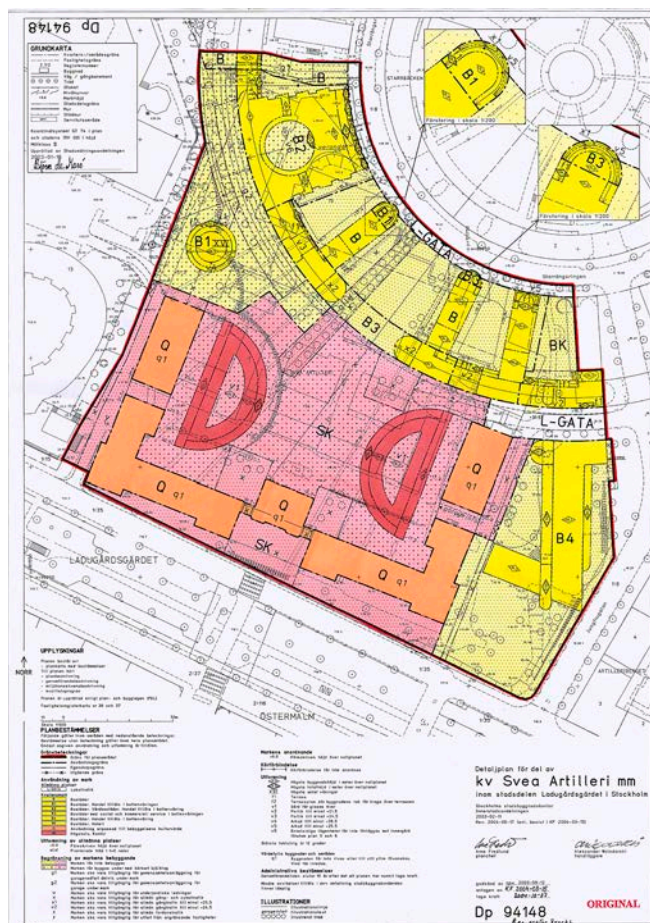

Stockholms stadsmuseums klassificeringskarta. I kartbildens mitt ses det blåklassade Svea Artilleri (Svea Artilleri 14). Direkt höger om denna ses aktuell fastighet Svea Artilleri 2 streckad, det vill säga ej ännu klassificerad.

för medborgare och besökare. Det ska bidra positivt till omgivande stadsdel och samspela med sin närmiljö.

- I allt stadsbyggande ska läget i staden beaktas med utgångspunkt från topografi, utblickar, kontakt med det gröna och vattnet.
- Offentliga rum ska planeras så att de blir attraktiva och inbjuder fler att stanna och delta i ett aktivt stadsliv. Stadens rum ska vara flexibla och robusta så att de fungerar under olika årstider, över dygnet och till vardags och evenemang.
- Byggnadens eller platsens arkitektoniska idé ska kunna beskrivas. Mötet mellan byggnad och stadsrum ska tas tillvara så att de berikar varandra.

2.2.2 Detaljplaner

För fastigheten gäller Dp 94148, laga kraft 2004. Planen anger användningen bostäder för befintlig bebyggelse. Den omfattar också Svea Artilleri 14, och delar av Starrbäckssängens bostadsområde. Planen ersatte i dessa delar enstadsplan från 1987, som redan hade föreslagit rivning av kasernområdets norra längor (den östra delen av norra längan var riven sedan tidigare), och ny bebyggelse på deras plats. Denna del av planen genomfördes inte, men 2004 års plan tar ett omtag på planstrukturen i området, genom att riva stall- och ridhusbyggnaderna, fortsätta på Starrbäckssängens bostadsrundel, och i övrigt uppföra byggnader inne på kaserngården. Det höga Svea torn tillkom på ungefärlig plats för kasernens nordvästra hörn.

För Jungfrugatan och Jungfrutorg, likt för merparten av Starrbäckssängen, gäller fortsatt 1987 års plan (P 8165). Detta innebär att det planområde som nu är aktuellt omfattar ett område som överlappar båda planerna. För området öster om kasernerna (Musikhögskolan), rött i 1987 års plan, har en ny plan med stora omdaningar genomförts under 2010-talet. Planerna ses nedan, se bildtext för närmare beskrivning.

Illustration till vänster: Detaljplan, laga kraft 2004. Planen anger bostadsändamål för befintlig bebyggelse inom Svea Artilleri 2 och i övrigt mark som inte får bebyggas inom kvarteret. För Svea Artilleri 14 anges Q, användning anpassad till byggnadens kulturhistoriska värden, samt skyddsbestämmelsen q1: "Byggnaden får inte rivas eller till sitt yttre förvanskas. Vind får inredas." Planen medgav rivning av kasernens norra delar, och gav byggrätter för de två halvmåneformade byggnaderna på den tidigare artillerigården, Svea torn, samt byggnader som läkte samman Starrbäckssängens ofullbordade rundel. Samtligt genomfördes.

Illustration till höger: Stadsplan fastställd 1987 för i huvudsak Starrbäckssängen. Planen medgav rivning av kasernområdets norra längor, och nybyggnader på längornas plats (ej utfört). Planen medgav byggrätterna för nuvarande bebyggelse inom Svea Artilleri 2, som uppfördes några år efter planens antagande. Resterande del av fastigheten fick användningen "område som inte får bebyggas". De delar av kasernområdet som avsågs bevaras, försågs med Q, "kulturhistoriskt värdefull bebyggelse".

2.3 Fornlämningar

Inom utredningsområdet finns inga fornlämningar registrerade i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister Fornsök.

2.4 Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115]

Utredningsområdet ligger inom rubricerat riksintresse. Det är ett av elva riksintresseområden för kulturmiljövård i Stockholms kommun, och det geografiskt överlägset största. De elva områdena pekades ut 1987 genom beslut av Riksantikvarieämbetet på grundval av underlag från Länsstyrelsen och staden Miljöbalken 3 kapitlet innehåller grundläggande bestämmelser om hushållning med mark- och vattenområden. I 3 kapitlet 6 § anges att områden som är av riksintresse för naturvården, kulturmiljövården eller friluftslivet ska skyddas mot åtgärder som kan *påtagligt skada* natureller kulturmiljön. Fastigheten Svea Artilleri 2 ligger inte inom någon av riksintressets utpekade värdekärnor, men gränsar direkt mot två av dem. Svea Artilleris kaserner, tillsammans med Kungliga Musikhögskolans område närmare Lidigövägen, tillhör värdekärnan *Institutionsbältet*. Valhallavägen är utpekad inom värdekärnan *Esplanaderna*.

2.4.1 Vägledning om påtaglig skada

I Översiktsplan för Stockholm, Rikssintressen enligt Miljöbalken 2018, anges följande: *Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet har tagit fram allmänna råd om tillämpningen av miljöbalkens bestämmelse.*

De utgör ingen föreskrift utan innebär en rekommendation.

Enligt de allmänna råden kan påtaglig skada på natur- eller kulturmiljön uppstå om en åtgärd mer än obetydligt kan skada något eller några av de värden som utgör grunden för rikssintresset. Även åtgärder utanför ett rikssintresseområde kan i vissa fall påverka värdena negativt. Vid bedömningen av påtaglig skada analyseras hur mycket, på vilka sätt och för hur lång tid åtgärden kan inverka negativt på rikssintressets värden. Hänsyn bör tas till att områden är olika känsliga för påverkan. Vid bedömningen bör också tas hänsyn till att ett ingrepp som endast berör en liten del av ett rikssintresseområde kan ha en sådan grad av negativ inverkan på områdets värden att påtaglig skada uppstår.

Stadens mål är att områdena av rikssintresse ska förvaltas så att planerade åtgärder förstärker de värdebärande uttrycken utan att skada dem. Stadens mål är alltså högre än att undvika påtaglig skada.

2.4.2 Rikssintressets motivering och uttryck

Stockholms innerstad med Djurgården fick sina gränser 1987. Avsikten var att innefatta den historiska stadskärnan, och man valde även att inkludera de kulturhistoriskt värdefulla områdena Norra och Södra Djurgården samt området vid Brunnsvikens. Motivering och värdebärande uttryck är definierade av Riksantikvarieämbetet (uppdaterat 2021-01-07).

Motivering: *Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärdsl och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilda tydliga uttryck med alla epoker från medeltid till nutid väl representerade. Residens-, domkyrko och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad. (Stiftsstad, Skolstad)*

Rikssintressets värdebärande uttryck, av relevans för Svea Artilleri och dess närmaste omgivning, med de viktigaste delarna markerade i fetstil:

Uttryck för funktionen som huvudstad och förvaltningsstad alltså sedan medeltiden, men särskilt från 1600-talet och framåt. Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad. [...]

Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder. Villastaden, nya typer av offentliga byggnader, folkrörelsebyggnader och -miljöer, kommunaltekniska anläggningar och

Gränsen för rikssintresset Stockholms innerstad med Djurgården [AB115], efter länsstyrelsens GIS-tjänst. Fastigheten Svea Artilleri 2 markerad med röd punkt.

parker. Genombrottsgator och områden planlagda som "ny stadsdel" i enlighet med 1874 års byggnadsstadga. Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling. Lärkstaden, Diplomatstaden, Birkastan, Röda Bergen, Kungsgatan och andra miljöer som återspeglar stadsplanering och bebyggelseutvecklingen under århundradets inledande årtionden. Terränganpassade planer, storgårdskvarter, men även fullföljandet av den äldre rutnätsstaden. Parkanläggningar och grönska, innerstadens kolonitradgårdar. Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet, Slussen och Hötorgscity. Smalhusområdet Abessinien i Hjorthagen.

Det vetenskapliga, intellektuella och religiösa livets byggnader och miljöer. Observatoriet, den gamla tekniska högskolan och byggnader och miljöer som hör samman med det gamla universitetsområdet. Byggnader för akademier och lärda samfund. Bibliotek, utställningslokaler och de många museerna. Institutionsbältet på Norra Djurgården. Bergianska trädgården. [...]

Andra Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontak-

ten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåts höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer.

I Översiktsplan för Stockholm, Rikssintressen enligt Miljöbalken 2018, ges vägledning för hantering av olika förändringar inom rikssintresseområdet, bland annat i fråga om högre bebyggelse, påbyggnad och grönområden. I Avsnittet Tema: Stockholm som sjöfarts-, militär- och industristad står bland annat följande: *Militären och industrin har i dag mist sin en gång så stora betydelse för innerstaden, medan sjöfarten och hamnverksamheten i innerstaden fått en ny inriktning på passagerartrafik. Materiella lämningar från dessa verksamheter kan ge viktiga inblickar i Stockholms och stockholmarnas skiftande historia och liv. [...] Från slutet av 1700-talet blev Ladugårdsgärdet, på nuvarande norra Djurgården och delar av Östermalm, med sina stora öppna ytor militärens stadsdel framför andra. [...] Spåren från den militära närvaron i innerstaden är i dag framför allt koncentrerade till Skeppsholmen och tidigare regementen samt vissa andra byggnader på Östermalm, samt det stora övningsfältet på Ladugårdsgården. [...]*

3. HISTORIK

3.1 Svea Artilleriregemente

Svea Artilleriregemente växte fram ur Kungl Artilleriregementet från slutet av 1700-talet (1794 enligt B. Fahlgren. Garnisonsminnen i huvudstadsområdet). Artilleriregementena förlades över hela landet, och drevs samtliga fram till år 1901 med inhyrd (värvad) personal. I Stockholm förlades regementet inledningsvis till nuvarande Armémuseum på Riddargatan, uppfört på 1760-talet som tyghus/förråd för artilleriet. Den tillfälliga inkvarteringen drog ut på tiden och först 1873-75 uppfördes de stora kasernerna norr om Valhallavägen 117 för Svea Artilleriregementes räkning.

3.1.1 Regementet vid Valhallavägen

1876-77 inkvarterades regementet, benämnt A1, i de nya kasernerna. Arkitekt var Ernst A Jacobsson, anställd inom Överintendentsämbetet. Anläggningen på Valhallavägen var den första som uppfördes fyrkantig kring en öppen kaserngård, och kom att bli normgivande för de flesta militära etablissemang fram till 1920-talet. Förutom kanslibyggnad och kaserner fanns kring gården två flyglar innehållande gymnastiklokaler respektive kök med markenteri. I den norra längan fanns också ridhus och stallar. Anläggningen placerades en bra bit utanför den dåvarande stadsbebyggelsen, i norra fonden av Nybrogatan, som 1861-1868 förlängts hit genom sprängningen av

Karl XV:s port genom Tyskbagarbergen. Östermalm (Ladugårdsgärdet) expanderade vid tiden kraftigt och nybyggnadstakten var hög, men endast delar av kvarteren norr om Karlavägen hade börjat bebyggas. Valhallavägen, relativt samtida med Svea Artilleri, färdigställdes i sin västliga sträckning i mitten av 1880-talet. Vägen slutade då strax väster om kasernerna.

1902 försågs kasernflyglarna med en extra våning och 1905 byggdes kasernområdet ut. 1946-49 genomfördes flytt av regementet till ett nyuppfört kasernområde i Rissne, Sundbyberg, ritat av Paul Hedqvist. Därifrån omlokaliseras regementet till Linköping våren 1963, och kasernområdet i Rissne övertogs av olika fack- och funktionsskolor. Artilleriets byggnad vid Valhallavägen rymde Artilleri- och ingenjörsofficerarskolan mellan 1951 och 1964, och den nybildade Militärhögskolan flyttade in i huvudbyggnaderna mot Valhallavägen år 1963. I samband med inflyttningen gjordes omfattande ombyggnader och moderniseringar.

Stall- och ridhusbyggnaderna i huskroppen mot norr beskrivs i detaljplan från 2004 (Dp 94148) som förvanskade genom ansenliga om- och tillbyggnader. Den östra delen av den norra längan hade rivits redan på 1940- eller 1950-talet. På 1950-talet flyttade Sveriges television in i kvarteret, och tillbyggnader uppfördes under de kommande decennierna inne på kaserngården och på platsen för den rivna längan.

Trupp uppställd på kaserngården, Svea Livgardes kasern. Foto Frans G. Klemming 1892. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMD003507.

Vy över kaserngården mot nordost. Här ses Gärdets 1930-talsbebyggelse breda ut sig över den västra delen av Ladugårdsgärdets tidigare öppna exercisfält. Foto Lennart af Petersens 1946-47. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMF038627.

Uppställning för avtackning på kaserngården med de norra och västra längorna i bakgrunden. Foto Lennart af Petersens 1946-47. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMF038622.

Utsikt från matsalsvalv i den västra kasernlängan. I fonden ses kvarteret Artilleriberget mellan de östra längorna. Foto Lennart af Petersens 1946-47. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMF038548.

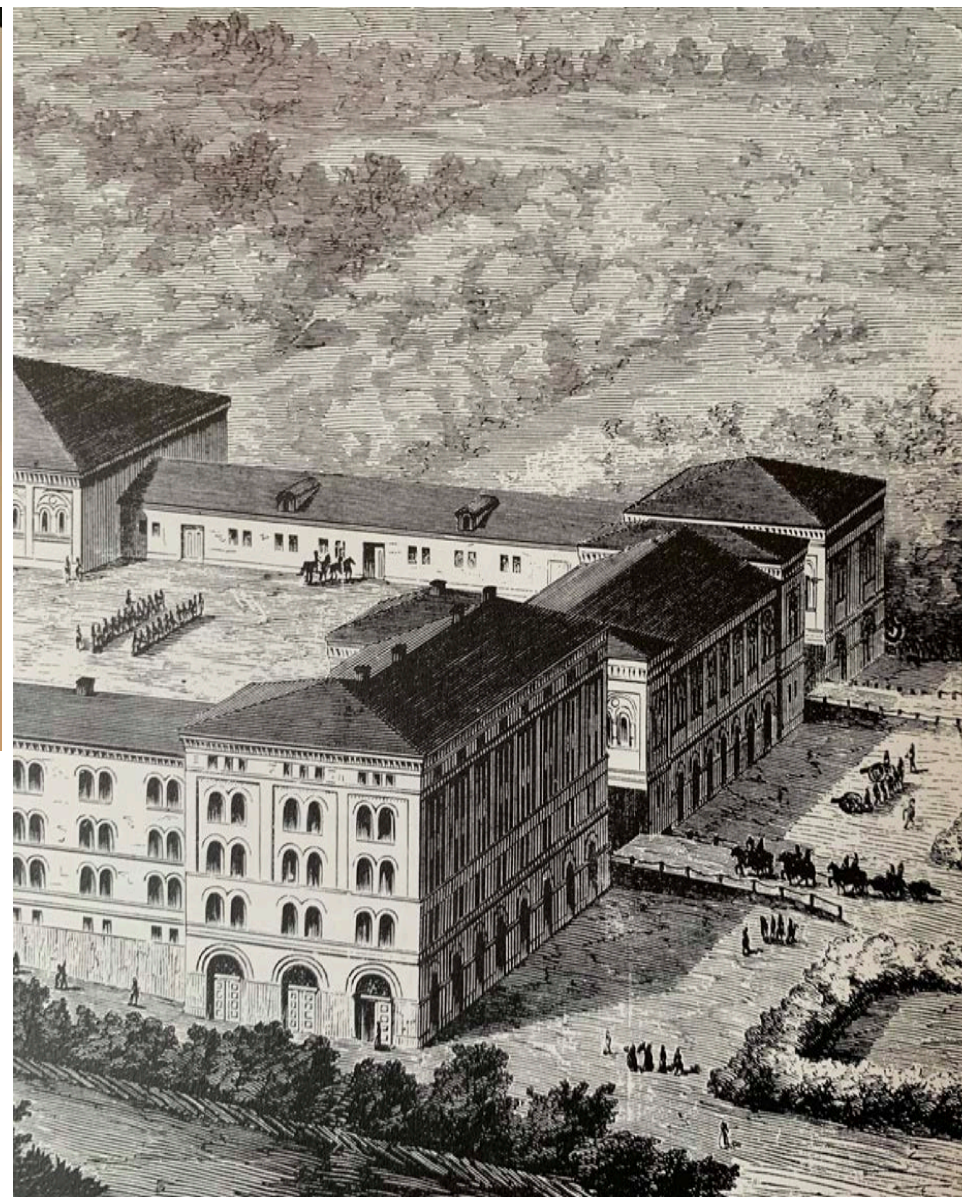
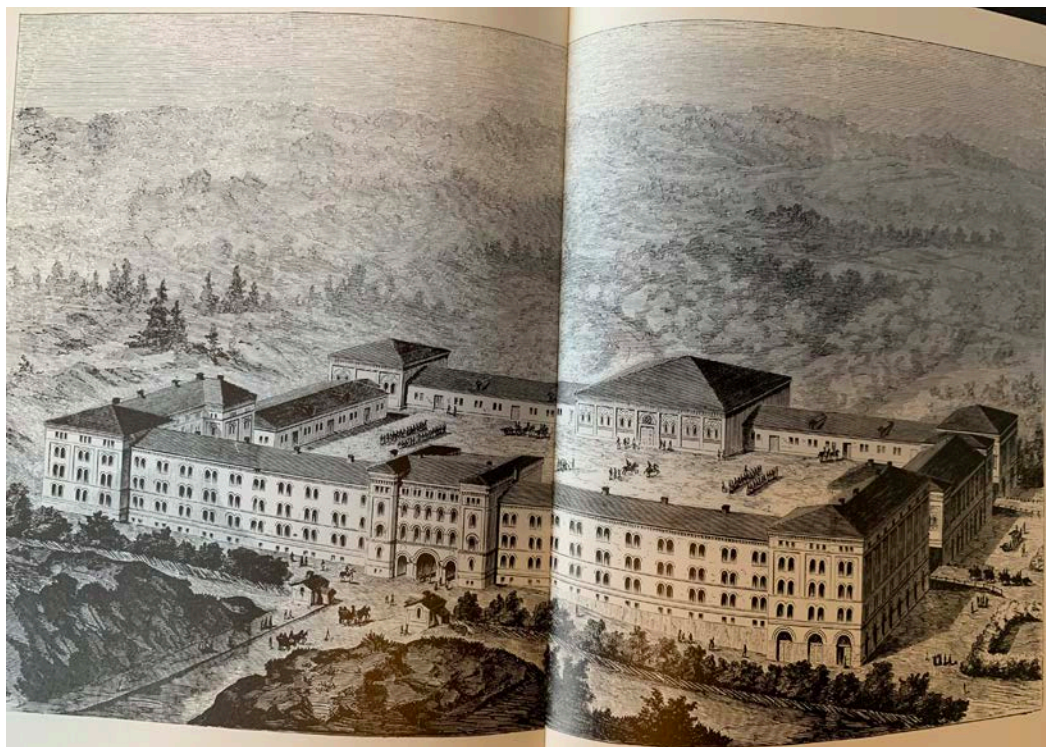

Illustration ur boken I radions kvarter av Bo Ancker. Teckningen som visar Svea Artilleris kasernområde är utförd innan kasernerna uppfördes, möjligen utgör den skiss inför nybyggnationen, då arkitekturen delvis avviker från det sedan uppförda. Illustrationen är framför allt intressant då den avbildar de nivåskillnader som präglade denna tidigare närmast obebyggda delen av Ladugårdslandet. Mitt framför kasernen ses den 1868 invigda Karl XV:s port genom Tyskbagarberget. Den tydliga sluttningen österut, som innebar suterrängbyggnad av den östra kasernen mot söder och ramper mellan kaserngården och den lägre liggande yta som nu utgör fastigheten Svea Artilleri 2, förklarar den nivåskillnad som idag finns mellan den på 1930-talen upphöjda Valhallavägen och de äldre nivåerna intill kasernerna.

I slutet av 1980-talet togs en ny detaljplan fram för exploatering inom och kring Svea Artilleri (PI 8165, laga kraft 1987). Den gäller fortfarande för stora delar av Starrbäckensäng. Planen avgränsades av Lidingövägen i väster, Valhallavägen i söder och Jungfrugatan i öster. Norrut är gränsen mer oregelbunden och innefattar i sina väsentligaste delar det brutna, cirkelformade bostadsområdet Starrbäckensäng, uppbyggt av en yttre och en inre ring där fokus utgörs av en centralt placerad damm. Mellan ringbyggnaderna placerades så kallade ekerhus, vilket ger intrycket av ett cykelhjul. Både byggnader och parker ritades av Nyréns arkitektkontor. För aktuell fastighet Svea Artilleri 2 innebar planen byggrätter för den bostadsbebyggelse som finns på fastigheten idag. Planen medgav också rivning av kasernområdets norra länga samt byggrätter för kontor inom kasernområdets norra del, i form av fyra vinkelställda längor och två hörnbyggnader. Dessa kom aldrig till utförande.

År 1992 överfördes anläggningen vid Valhallavägen till Kungliga Byggnadsstyrelsen, och den övergick efter Byggnadsstyrelsens avveckling till Vasakronan, som är nuvarande ägare. I lokalerna finns idag ett femtiotal företag och myndigheter, här bland Post- och telestyrelsen.

År 1996 fusionerades Militärhögskolan med Försvarshögskolan och man behöll lokalerna vid Valhallavägen fram till 2005 när man lämnade dem. I flera decennier under 1900-talets andra hälft hade Sveriges Radio lokaler inom kasernområdet, till stor del i senare

Fotografi från 1932 när de första av Gärdessadens hus uppfördes på Valhallavägens norra sida. Sannolikt ses kvarteren Paraden och Högvakten under uppförande. Till höger i bild ses Patent- och Registreringsverkets byggnad med sin karaktäristiska parattrappa. Foto R. Hellberg. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMFA051098.

uppförda baracker på kaserngården.

År 2004 antogs detaljplanen DP 94148, som omfattar nuvarande Svea Artilleri 2 och 14 samt delar av Starrbäckensäng norr om kasernområdet. Planens syfte var att tillmötesgå efterfrågan på bostäder i stadsdelen samt Försvarshögskolans behov av studentbostäder. De rivningar och nybyggnader som planerades i 1980-talets detaljplan, men inte utfördes, fick här ett omtag. Starrbäckensängens cirkelform fylldes i närmast kasernerna, och kaserngårdens norra länga revs till förmån för en öppenhet mot Starrbäckensäng och två halvcirkelformade byggnader inne på kaserngården. De två nybyggnaderna på kaserngården skulle rymma lokaler för Fötsvarshögskolan och övrig ny bebyggelse var i huvudsak bostadsbebyggelse i olika former. På platsen för den norra stallängans västra del, uppfördes det cylindrerformade Svea torn år 2006-07. Tornet uppfördes som områdets land- och riktmärke, 50 meter högt i 16 våningar. Det ritades av ÅWL Arkitekter. Huset rymmer tårtritsformade bostadsrätter och fasaden karaktäriseras av dess saxade balkonger mellan horisontalt strävande, smäckra granitpelare som bär upp en stram, utkragad takfot. Planens genomförande innebar att kaserngården ytterligare bröts upp och bebyggdes. Tidigare förvanskande om- och tillbyggnader av den norra längan användes som argument för rivning av densamma, i stadens strävan att knyta samman området Starrbäckensäng med Svea artilleri och Östermalm.

1733 års karta, utsnitt som visar norra Östermalm och delar av Ladugårdsgärdet. Den tunt markerade vägen i kartans övre del, Drottning Kristinas väg, är i ungefärligt läge som nuvarande Valhallavägen. Röd ring för ungefärligt läge, Svea Artilleri 2. Stockholmskällan.

1805 års karta som visar en mindre byggnad med inhägnad, som i andra kartor kallas för "Komöte", på ungefärlig plats för fastigheten Svea Artilleri 2. Bebyggelsen växer sig norrut men har ännu inte nått läget för nuvarande Valhallavägen. Röd ring för ungefärligt läge, Svea Artilleri 2. Pil markerar Komöte. Stockholmskällan.

3.1.2 Ladugårdsgärdet och sekulär exploatering i det tidigare militära området

Den militära närvaron på Östermalm har varit stark alltsedan 1600-talet. Från 1672 (Karl XI:s tid) tjänade Ladugårdsgärdets öppna ytor som militärt övningsfält, medan Svea Livgarde och Hästgardet då låg i kasern på Fredrikshovs slott på Storgatan. Härefter kom flertalet militära anläggningar att uppföras i stadsdelen och i början av 1900-talet fanns sex regementen här. Svea Artilleriregemente uppfördes på strategiskt avstånd till Ladugårdslandet, med vilket det hade direktkontakt över ett öppet landskap. Den växande staden bredde emellertid ut sig norrut och år 1905 flyttade den militära övningsverksamheten istället till Järvafältet. År 1929 hölls en stadsplanetävling för västra delen av Gärdet, vilken vanns av arkitekten Arvid Stille, och vars förslag omarbetades till stadsplan 1931. Planen genomfördes till större del under 1930-talet med en samstämd funktionalistisk bebyggelse i fri placering med fristående volymer omgivna av grönska. Planen omfattade bland annat bostadskvarteren närmast öster om Svea Artilleri, häribland det intilliggande kvarteret Artilleriberget, som bebyggdes 1937. Nästa kvarter österut, Kasernberget, bebyggdes tillfälligt under perioder, innan nuvarande bostadskvarter uppfördes 1973.

Den tydliga gräns som Vallhallavägen tidigare utgjort, med staden i kvartersbebyggelse söder om vägen, och de militära institutionerna

fritt placerade intill Gärdets stora öppna ytor på den norra sidan, luckrades upp i och med 1930-talets bebyggande av västra Gärdet.

På 1990-talet exploaterades området norr om Svea Artilleri samtidigt som delar av den äldre militära bebyggelsen revs. Resultatet blev det postmoderna bostadsområdet Starrbäckensängen, byggt i en bruten cirkelplan.

I mitten av 2010-talet uppförde Musikhögskolan nya lokaler i kvarteret Svea Artilleri 12, där Generalstabens stall och senare Swartlings ridskola legat. Musikhögskolan hade sedan tidigare lokaler i området, bland annat i en cirkelformad byggnad från efterkrigstiden, samt i den tidigare Statens Normalskola från 1950, ritad av Paul Hedkvist. Båda revs i samband med att nya Musikhögskolan och nya bostadshus uppfördes. Bostadsområdet, Svea Fanfar, med ena gaveln mot Valhallavägen, är kasernområdets närmaste granne i väster och svänger i en båge västerut runt Musikhögskolans byggnader. Ingen av dessa sentida byggnader har klassats av Stockholms stadsmuseum. De äldre byggnader som bibehölls inom området är däremot blåmarkerade. Väster om Lidingövägen finns Stockholms stadion, invigd 1912 och ritad av arkitekten Torben Grut. Stadion är byggnadsminne sedan 1994, blåklassad i Stockholms stadsmuseums klassificering och är av mycket högt kulturhistoriskt värde, både lokalt och nationellt.

Fotografi mot det stora kvarteret Lärkan (nunera delat i fyra mindre Lärk-kvarter), med den smala trädplanterade Valhallavägen innan denna etablerades som esplanad. Foto österifrån över den smala, trädplanterade Valhallavägen. Bilden ger en bild av hur Valhallavägen relativt sent och successivt blev mer stadsmässig. Vid tiden hade Östra station och Sofiahemmet uppförts på vägens norra sida. Foto Oscar Heimer 1899. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: F 80542.

1855 års karta, med Drottning Kristinas väg i kartans överkant. Komöte är inritat och planerad väg genom Tyskbagarbergen är streckad. Röd ring för ungefärligt läge, Svea Artilleri 2. Stockholmskällan.

Ljunggrens atlas från 1861 som visar befintlig gatustruktur och bebyggelse i området decenniet innan Svea Artilleri uppfördes. Röd ring för ungefärligt läge, Svea Artilleri 2. Lantmäteristyrelsens arkiv, kart.nr Lj-51.

Odaterad karta från decennierna kring år 1900, för försäljning av mark öster om Svea Artilleri. Här ses hur staden nu vuxit fram över tidigare Tyskbagarberget, men hur den också slutar strax öster om Kasernerna. Valhallavägen har ännu inte fortsatt öster om kasernerna, utan slutar i en platsbildning, som också ses på bild på nästa sida. Lantmäteriet Djurgårdskartor, kart.nr 01-2649.

1885. Röd ring för ungefärligt läge, Svea Artilleri 2. Stockholmskällan.

3.2 Norra Östermalms utveckling 1800-tal fram till idag

Under hela 1700-talet och en lång bit in i 1800-talet bestod bebyggelsen på Ladugårdslandet (nuvarande Östermalm) av anspråkslösa trähus. Undantaget var adelns och borgerskapets malmgårdar. Området avgränsades i norr av ett långt staket mot Djurgården, med sträckning nära där Valhallavägen går idag. Ladugårdslandets norra delar var i hög grad fortfarande landsbygd.

Befolkningsutvecklingen var snabb i stadsdelen under 1700- och 1800-talet, från 6000 personer år 1730 till 25 000 år 1875 till närmare 67 000 år 1900. Bebyggelseutvecklingen skedde i första hand genom nybyggnad allt längre norrut, men också genom till- och påbyggnader i de södra delarna. Vid 1800-talets mitt präglades merparten av Ladugårdslandet av en småskalig trähusbebyggelse med plankomgårdade trädgårdar. Många höll djur och delar av området var planterade. Under andra halvan av 1800-talet började stadsdelens karaktär förändras mot högre stadsmässighet, men området norr om Karlavägen var fortsatt i huvudsak obebyggt. I förlängningen av Nybrogatan, strax söder om nuvarande Valhallavägen, tronade det väderkvarnsprydda Tyskbagarberget. År 1868 sprängde man fram Nybrogatan genom berget och det var inledningen till att man nu kunde börja bebygga den tidigare oländiga terrängen i denna del av stadsdelen.

De bristfälliga sanitära förhållandena i staden i kombination med en ökande byggnadsverksamhet under 1800-talet gjorde att staden tillsatte en kommitté, ledd av justitierådet Albert Lindhagen, som 1866 lade fram ett förslag till gaturreglering av Stockholms malmar.

För att reglera det accelererande byggandet i landet tillkom också en byggnadsstadga för rikets städer 1874. Stadsplanen och byggnadsstadgan kom i hög grad att prägla det sena 1800-talets successiva utbyggnad mellan nuvarande Karlavägen och Valhallavägen, och ledde till att den mer stadsmässiga och reglerade bebyggelsen drog sig all längre norrut i denna stadsdel som 1885 bytt namn till Östermalm. Av 1870-talets många flerbostadshus norr om Karlavägen finns idag endast ett tiotal kvar, delvis beroende av den snabba byggnadstakten och en inte alltid högt hållen kvalitet på material och utförande.

Svea Artilleri är samtida med denna stadsbyggnadsepok men placerat norr om barriären Tyskbagarberget kom det att dröja något decennium innan stadsbebyggelsen och kasernerna fick kontakt. Valhallavägens södra sida i närhet till Svea Artilleri kom istället i hög grad att bebyggas under 1880-talet, med en klassicerande, ibland nygotisk, putsarkitektur i fem våningar och med rusticerade bottenvåningar. Exempler från 1890-talet är färre i denna del av Östermalm.

3.2.1 Valhallavägen

I början av 1900-talet beskrev August Strindberg Valhallavägen som stadens sista gräns mot norr, "en ensidig aveny med en husrad på ena sidan och skogen på den andra". (Stockholms parker: Innerstaden. Bertil Asker) Den bärande idén i stadsplanen från 1866 var att breda trädplanterade gator och många parker skulle föra in ljus och luft i staden, och skapa bättre och sundare levnadsförhållanden för stadens växande befolkning. De breda gatorna skulle också förbättra

1899. Stockholmskällan.

Svea Artilleri fotograferat mot nordost över Valhallavägen som decennierna före förra sekelskiftet hade bebyggts med stadsmässig bebyggelse på sin södra sida. Ännu slutade esplanaden vid Svea Artilleri. Foto Anton Blomberg 1901. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMD000071.

kommunikationer och i någon mån hindra elden att vid stora eldsvådor sprida sig från kvarter till kvarter. De nya stadsplaneidéernas förebilder hämtades från Paris, Berlin och Wien.

1866 års stadsplaneförslag innebar bl a att Ladugårdslandet skulle bebyggas i stora regelbundna kvarter. I denna tidiga plan gjorde Valhallavägen en mjuk sväng åt sydost där den mötte Karlaplan. Man arbetade vidare på 1600-talets rätvinkliga gatunät men i en förstörad skala, med bredare gator och större kvarter.

Stadsplanen för den norra delen av Ladugårdslandet fastställdes efter flera revideringar 1876 resp 1879. Norra Humlegårdsgatan, som 1885 fick namnet Karlavägen, var i förslaget en ordinär gata men blev vid genomförandet en bred esplanad. Karlaplan flyttades också något västerut för att inte ligga på Djurgårdens ägor, dvs kronans mark. Valhallavägen, stadens gräns mot Norra Djurgården och en fortsättning på och uträtning av Drottning Kristinas väg (som fanns redan på 1700-talet), drogs fram österut ungefär till Jungfrugatan först i mitten av 1880-talet. Den södergående böjen mot Karlaplan från 1866 års stadsplan utfördes aldrig, och Valhallavägen slutade vid Jungfrugatan under ett halvsekel. 1898 planterades alléträden på Valhallavägens sträckning i höjd med Svea Artilleri. De västligare delarna av esplanaden hade planterats under den föregående tioårsperioden. Först i samband med Gärdets exploatering på 1930-talet, drogs Valhallavägen vidare rakt österut till sin nuvarande längd. Därmed skildes linjen utefter kasernens frontlinje och Valhallavägens sträckning. Fortsatt bebyggelse österut följde Valhallavägens linje. Under samma period tillkom trädplanteringarna i denna del av esplanaden.

3.2.2 Fastigheten Svea Artilleri 2

Den fastighet som är huvudföremål för denna utredning, Svea Artilleri 2, har inte varit bebyggd mer än den är idag. På 1700-talets kartor ses ingen bebyggelse alls här, medan det finns en mindre byggnad i ungefärligt läge för dagens fastighet på karta från 1805 (Stockholmskällan: jämför kartor), i Sibyllegatans förlängning. Byggnaden benämns Komöte, och ses också på kartor från 1818 och 1863 (Lantmäteristyrelsens kartarkiv). Vissa av kartorna visar också en oregelbunden inhängnad kring byggnaden. Möjligen var Komöte ett torp, men vidare information om byggnaden har inte hittats inom denna utredning. Innan Svea Artilleri uppfördes fanns i övrigt ingen bebyggelse här, och på karta från 1872 (Lantmäteristyrelsens kartarkiv), några år innan Svea Artilleri uppfördes, är inte byggnaden utmärkt. Marken var del av Kungliga Djurgården, på gränsen till Djurgårdsgården.

Redan på 1885 års karta (Stockholmskällan) ses tendenser till en enkel parkbildning inom nuvarande fastighet. 1899 ses strukturen tydligare, med en trekantig grundform, en rundel närmast kasernbyggnaderna och gångstråk. Här ses också en mindre långsmal byggnadsvolym i nära anslutning till huvudlängorna, sannolikt ett förråd eller liknande. 1909 finns parken och byggnaden kvar. Byggnadens

Vy över nuvarande kvarteret Svea Artilleri 2 mot den östra kasernen. Till vänster i bild ses en mindre barack i trä, av tillfällig karaktär. Fotograf Lennart af Petersens 1946-1947. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMF038612.

läge tangerade den nordvästra tomtgränsen till nuvarande fastigheten Svea Artilleri 2. Byggnaden försvinner sedan ut kartmaterialet men parkstrukturen kan skönjas i 1934 års karta. På 1940 års karta ses hur Sibyllegatan planerades att förlängas norr om Valhallavägen väster om Svea Artilleri, för att utmynna i Starrbäckspan strax norr om nuvarande fastighet Svea Artilleri 2. Mellan den planerade Sibyllegatan och Jungfrugatan hade kvarteret Konstapeln upprättats, med en långsträckt, smal volym, sannolikt en ekonomibyggnad, markerad som planerad. Samma karta visar en tomtreglering för Svea Artilleri, som förutsatte rivning av kasernbyggnaderna. Även i senare kartmaterial från 1940- och 1950-talet ses Sibyllegatans fortsättning mot Starrbäckspan, men utfördes aldrig. Mellan 1944 och 1954 revs den östra delen av den norra kasernlängan, möjligen en förberedelse för framdragningen av Sibyllegatan och etableringen av Starrbäckspan.

I kvarteret Konstapeln uppfördes tre längor i rad i kvartersliv mot Jungfrugatan. Enligt planbeskrivning för 1987 års stadsplan var detta lagerlokaler i enkelt utförande, uppförda på 1950-talet som ekonomibyggnader för mässhallarna norr om området. De tre byggnaderna ses på ortofoto från 1960, tillsammans med ett antal mindre ekonomibyggnader i kvarterets mitt. Viss grönyta ses närmast Valhallavägen i söder. Nya stadsplaner (S:7012) från 1960-talet gav byggrätter för både ett sju våningar högt bostadshus och parkeringshus inom

Pjäsexercis med 10,5 cm haubitsar mellan Svea Artilleris kaserner och kvarteret Artilleriberget, det vill säga på nuvarande fastighet Svea Artilleri 2. Bilden visar de låga baracker och ekonomibyggnader som under några decennier stod i tomtens östra gräns mot Jungfrugatan. I bildens fond flerbostadshus från 1937 i kvarteret Artilleriberget. Fotograf Lennart af Petersens 1946-1947. Digitala stadsmuseet, dokument-ID: SSMF038536

kvarteret Konstapeln. Inga nya byggnader kom emellertid att byggas inom kvarteret enligt 1960-talets stadsplan. På 1972 års karta ses en fastighetsbildning liknande den nuvarande. Här var Sibyllegatans förlängning utgången. Ortofoto från 1975 visar att längan då hade rivits, och hela ytan, ungefär motsvarande nuvarande fastighet Svea Artilleri 2, användes som parkering. Den var i huvudsak hårdgjord utan grönska, undantaget en tätare trädplantering i ytorna närmast Valhallavägen. Ett fåtal spridda träd fanns också i södra delen av ytan. I Kaserngårdens nordöstra hörn hade en ny byggnad ersatt den tidigare rivna delen av den norra kasernen.

Nuvarande bebyggelse i kvarteret uppfördes enligt detaljplan från 1987 (PI 8165). Den färdigställdes 1991 och inrymde då dels 126 stycken studentbostäder, dels lokaler för kontor och handel. Den södra delen av nuvarande fastighet bibehölls obebyggd i både 1987 års plan, i den detaljplan som ersatte 1987 års plan år 2004 (Dp 94148) och som endast gav en marginellt ökad byggrätt inom området, samt i ett senare ogiltigförklarat planförslag för Svea Artilleri 2 vid 2010-talets mitt.

Planbeskrivningarna för 1987 och 2004 års planer ger en god inblick i de visioner och ställningstaganden som ledde till exploateringen av Starrbäckspan och de rivningar och nybyggnader som följde inom det tidigare kasernområdet.

3.3 Urval av kartor och ortofoton över området

1909. Stockholmskällan.

1934. Stockholmskällan.

1940. Stockholmskällan.

1954. Stockholmskällan.

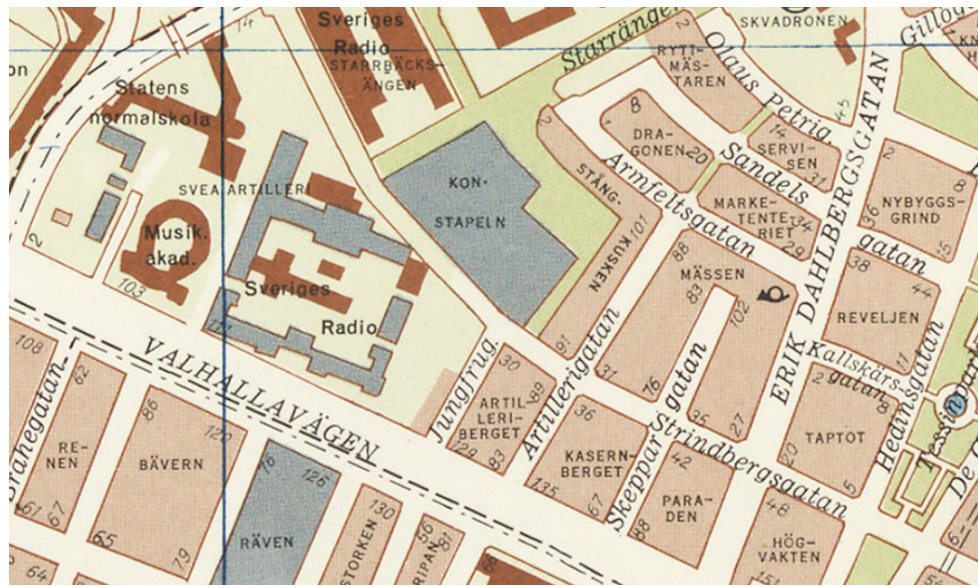
1960. Lantmäteriet. Historiskt ortofoto.

1966. Ekonomisk karta. Lantmäteriet, Rikets allmänna kartverks arkiv.

1975. Lantmäteriet. Historiskt ortofoto.

1972. Stockholmskällan.

4. NULÄGESBESKRIVNING OCH KARAKTÄRISERING

4.1 Översiktlig områdesbeskrivning

Albert Lindhagens stadsregleringsplan från sent 1800-tal präglar Valhallavägen och stadsstrukturen söder om esplanaden, med rätvinkliga gator och bebyggelse i slutna kvarter, inom den större strukturen av esplanader, alléer och stjärnplatser. Valhallavägen utgör den yttersta och bredaste av Östermalms esplanader där Strandvägen, Narvavägen och Karlavägen med Karlaplan är de övriga framträdande exemplen. Valhallavägen utgör en tydlig yttre gräns för stenstaden där den homogena byggnadsmassan avslutas och mer diversifierad och öppnare, i huvudsak yngre, stadsstrukturer tar vid.

Norr om Valhallavägen och stenstadens rand ligger det så kallade institutionsbältet som kan beskrivas som en mer eller mindre samlad miljö av offentliga institutioner kopplade till sjukvård, undervisning, vetenskap och forskning. Området har en skiftande bebyggelse- och

stadsstruktur från olika tider. Det är delvis geografiskt splittrat och rymmer varierande funktioner, men delar viktiga gemensamma karaktärdrag som monumentala byggnader fritt placerade i parkmiljö, i samspråk med områdets naturliga topografi och grönska.

Ladugårdsgärdet, planerat och i huvudsak uppfört på 1930-talet, har en glesare stadsstruktur än stenstaden. Dess nav utgörs av Tessinparken öster om utredningsområdet. Bebyggelsen är utpräglad funktionalistisk i sin arkitektur, med slätputsade fasader i ljusa kulörer och lameller ställda parallellt med gatunätet, med öppna gårdar mellan lamellerna och små förgårdar mot gatorna.

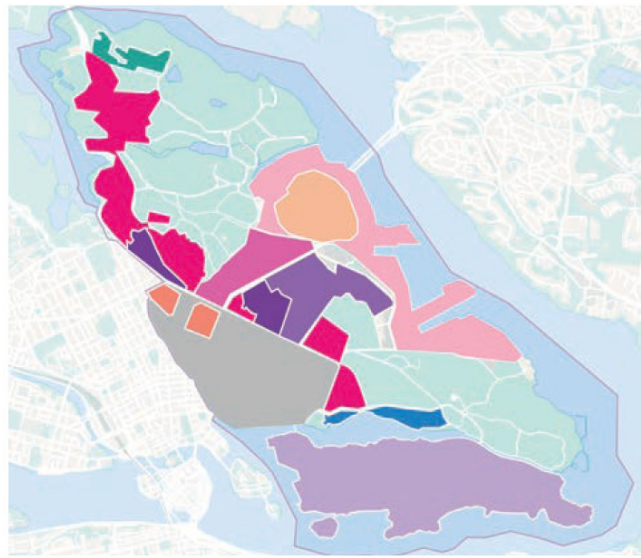
Det postmodernt planerade bostadsområdet Starrbäckensängen, som växer ner i det aktuella planområdet, relaterar väl till Gärdets modernistiska arkitektur och är lyhört i både gestaltning och höjd. Gränsen mellan områdena är närmast sömlös.

Utsnitt ur Stockholmskartan med fastigheten Svea Artilleri 2. Källa: SBK.

Utsnitt ur Stockholmskartan. Svea artilleri 2 är markerad med svart ram. Källa: SBK.

- Bebyggelsekaraktärer
- Institutionsbältet
  - Norra Djurgårdsstaden
  - Gamla Hjorthagen
  - Lärkstaden, Villastaden
  - Idrottsparken
  - Stenstaden
  - Ladugårdsgärdet
  - Södra Djurgården
  - Diplomatstaden, Museiparken
  - Ekhagen, Lappkärrsberget
  - Övriga

Illustration ur "Parkplan Östermalm Del 1 - strategier för utveckling av parker och gröna gaturum", Stockholms stad Juni 2018. Fastigheten Svea Artilleri 2 ligger i gränsen mellan Institutionsbältet och kategorin Övriga.

4.2 Topografi, stadsbild och bebyggelse

4.2.1 Svea Artilleri 2

Svea Artilleri 2 ligger norr om Valhallavägen och omges av Jungfrugatan i öst, Carl Akrells gata i norr och Svea Artilleris kasernkomplex i väst. I fastighetens direkta närhet finns framför allt bostadshus med verksamheter i bottenvåningen. I det före detta kasernkomplexet finns blandad kontorsverksamhet för bland annat myndigheten Post och telestyrelsen. Fastighetens norra del omfattar två byggnader som färdigställdes år 1991, som del av projektet Starrbäckensängen. Dess formspråk ansluter till den postmoderna ensemblen och utgör på så vis en visuell entré till Starrbäcksområdet från Valhallavägen. Den västra byggnaden inom fastigheten uppfördes för bostadsändamål och har samma funktion idag. Norr om bostadshuset finns en inhägnad lekplats vilken avgränsar fastigheten i nord och öst. Kvarterets långsmala, vinkelställda byggnad åt öst innehåller lokaler för kontor och handel samt förskolan Olympen. I bottenvåningen ligger matbutiken Hemköp i anslutning till Jungfrutorg. Torget är stenbelagt och något upphöjt i förhållande till Jungfrugatan. Uppväxta och nyligen planterade lövträd är fritt placerade på torget och i den södra delen finns bänkanordningar.

Diagonalt genom fastighetens norra del löper ett gångstråk som tar upp tomtens nivåskillnader och ger en siktlinje genom kvarteret. Fastighetens södra del är obebyggd. Den ligger i en sänka och utgörs av en inhägnad gräsbevuxen markyta med kuperad terräng. Den västra delen ligger i nivå med kasernbyggnaden och den östra höjer sig genom en gräsbevuxen slänt, upp mot Jungfrugatan. Delar av tomten upptas av en lekplats med enstaka lekredskap. En halvcirkelformad trappa tar upp nivåskillnaden mot norr. Två höga lövträd växer tätt intill varandra och flertalet mindre träd är spridda på tomten.

Fastighetens västra del som angränsar till kasernanläggningen, används som bilparkering.

KULTURMILJÖANALYS
SVEA ARTILLERI 2

Planområdet sett från korsningen Valhallavägen - Sibyllegatan. Till vänster Svea artilleri och till höger bostadsbebyggelse från 1930-talet.

Fastighetens södra del, sett från Jungfrugatan. Observera tomtens marknivå i relation till Valhallavägen.

Fastigheten sedd från norr. Diagonalt genom fastigheten löper en gata som tar upp tomtens nivåskillnader.

Fastighetens södra del, sett från Jungfrugatan. Bebyggelsens volym har anpassats till den kuperade terrängen och till kasernkomplexet.

Lekplatsen i fastighetens nordvästra del.

Fastighetens östra del upptas av Jungfrutorg. Till vänster i bild syns 1930-talsbebyggelsen i Kv. Artilleriberget.

4.2.2 Valhallavägen

Stadsbilden längs Valhallavägen präglas av den långsträckt och breda esplanaden med körbanor i gatans utkant och i dess mittstråk allén med gång- och cykelvägar och inte mindre än fyra trädrader. Allén tillför grönska samtidigt som den bildar ett strukturerande element i stadsbilden. Valhallavägen fungerar som en barriär mellan den klassiska stenstaden och Gärdet. Mittsektionens uppvuxna trädrader bidrar starkt till esplanadens barriärverkan. Här förstärks stenstadens yttre gräns och de skilda årsringarna som präglar gatans olika sidor.

Bebyggelsen längs gatans norra sida förhåller sig höjdmässigt till stenstaden på andra sidan vägen och följer i regel även strukturen med långsida fasad vänd mot gatan. I utredningsområdets utkant, både åt öst och väst, finns enstaka byggnader som frigör sig från denna struktur. Från Svea Artilleri 2 och norrut karaktäriseras stadsbilden av den monumentala institutionsarkitektur som Svea Artilleri, Kungliga musikhögskolan, Stockholms stadion och Sofiahemmet utgör. Bebyggelsen avtecknar sig som tydliga årsringar där varje byggnad talar sitt formspråk, typiskt för sin tid.

Svea Artilleris långsträckt fasad märks väl längs Valhallavägen. Fasaden har en stram klassicistisk utformning med indraget mittparti flankerat av sidoflyglar mot gata och gård. Mittpartiet förbinds med flyglarna genom förbindelsegångar med välvda öppningar mot gården. Framför mittpartiet finns en öppen gård med smidesstaket mot gatan. Våningarna accentueras genom gesimser och högst upp avslutas fasaden med ett kraftigt utskjutande listverk. Taket är klätt med svart plåt. Fönster- och dörröppningar är bågformade och kröns av överstycken. I övrigt inskränker sig dekoren till släta pilastrar samt engagerade kolonner vid mittpartiets fönster. Bostadsbebyggelsen i kvarteret Artilleriberget, söder om planområdet, har en funktionalistisk prägel och hänger samman med stadsplanen från år 1931. Byggnaderna har uppglasade trapphus, enkla fönster som livar med fasaden, burspråk och utskjutande balkonger med raka avslut och plåtfrent. Sadeltaket har en flack lutning och är klätt med plåt. Ytterligare ett kvarter söderut i Kv. Kasernberget finns bebyggelse från år 1973.

Den obebyggda tomten inom Svea Artilleri 2 har karaktären av en privat förgård till bebyggelsen inom fastigheten, snarare än en offentlig parkmiljö. Tomten kan även läsas samman med kasernkomplexet genom den gemensamma marknivån som visar på den markreglering som gjordes i samband med att Valhallavägen förlängdes öster om kasernkomplexet.

Vy från Valhallavägen mot väst. Den obebyggda delen av planområdet bidrar till att Svea Artilleri framträder i stadsbilden.

Korsningen Valhallavägen - Artillerigatan. Till vänster i bild syns 1970-talsbebyggelsen i Kv. Kasernberget.

Norr om Svea Artilleri ligger Kungliga Musikhögskolan med campus som färdigställdes år 2016. En halvcirkelformad bostadslänga, som ska omgärda campuset, är under uppbbyggnad.

Vy från Valhallavägen mot öst. Kasernbyggnaden sänker sig under Valhallavägen, som höjdes i samband med utbyggnaden av Gärdet på 1930-talet.

Vy från korsningen Valhallavägen - Basgången. Svea Torn reser sig över kasernbyggnaden och den omgivande bostadsbebyggelsen.

4.2.3 Jungfrugatan

Jungfrugatan fick sin nuvarande form när bostadsområdet Starrbäck-sängen planlades. Gatan kröker sig vid Jungfrutorg och löper genom Starrbäck-sängens cirkelplan mot dess kärna. Gatan kantas av lövträd som är regelbundet placerade fram till Strindbergsgatan där trädstrukturen blir friare. Stadsbilden karaktäriseras av den omgivande postmodernistiska bebyggelsen med ljusa putsade fasader, pelarmotiv i bottenvåningarna, uppglasade halvcirkelformade burspråk och balkonger. Bebyggelsen har utformats med respekt i förhållande till 1930-talsbebyggelsen beträffande skala, fasadgestaltning och färgsättning. Byggnaderna har flacka, plåtklädda sadeltak och enkla fönster med 1-3 lugter.

Korsningen Jungfrugatan - Carl Akrells gata/Bo Bergmans gata har en monumental framtoning till följd av det öppna gaturummet och den pelarburna fasaden till Clarion collection hotel Tapto som bildar en slags port till Starrbäck-sängen. I fonden skymtas dammen i områdets mitt. Högdelarna till bebyggelsen i Svea artilleri 2 och Svea artilleri 3 vänder sig mot varandra och ramar in gatan vilket förstärker det monumentala motivet.

Korsningen Jungfrugatan - Carl Akrells gata. Den östra byggnaden inom planområdet avslutas mot norr i vinkel med en högdel.

Hotell Taptos portik bildar en monumental entré till Starrbäck-sängen bostadsområde. Pelarmotiv i bottenvåningen är ett återkommande inslag i stadsbilden.

Vy från Jungfrugatan, norrut mot Starrbäck-sängen.

Bebyggelsen inom planområdet samtalar med 1930-talsbebyggelsen längs Jungfrugatans östra del.

Planområdet sett från Jungfrugatans södra del.

4.2.4 Carl Akrells gata och kaserngården

Området norr om Svea artilleri 2 karaktäriseras av det storskaliga kasernekompexet samt den plan- och bebyggelsestruktur som tillkom inom ramen för 1980- och 00-talets detaljplaner. Utvecklingen har bidragit till en miljö med flera årsringar som delvis hakar i varandra och delvis utmärker sin samtid. Planen från 2004 innebar att den förut slutna kaserngården bröts upp och bebyggdes, dels med kompletterande bostadsbebyggelse i Starrbäcksängen och dels med två halvcirkelformade byggnader på var sida av kaserngården.

Landskapet är flackt och utgörs till stor del av hårdgjorda ytor med träd- och buskplanteringar mellan husen. Carl Akrells gata markerar Starrbäcksängens yttre ring och bildar på så vis ett strukturerande element i stadsrummet. Kring Kaserngården är planstrukturen mer oregelbunden med stora öppna ytor och gångstråk i anslutning till bebyggelsen. Kaserngårdens mitt är en offentlig parkmiljö som fortsätter norr om Carl Akrells gata mot bostadsområdet. Parkens form utgår från Starrbäcksängens radiella planstruktur genom ett strålmotiv i natursten som omgärdar grönområdet. I parkens mitt finns spridda lövträd och ett stort konstverk i trä som fungerar som soldäck under sommarhalvåret.

Bostadshuset Svea torn, uppfört år 2007 får genom sin höjd på 50 meter, en särställning på platsen. I övrigt förhåller sig bebyggelsen till kaserternas och 1930-talsbebyggelsens höjd. Den postmoderna bebyggelsen har, likt kasernekompexet, utformats med uppbrutna volymer och förskjutningar i fasadlivet. Detta grepp bildar, i kombination med den oregelbundna planen, en brokighet i stadsrummet. Bebyggelsen hålls samman genom det gemensamma fasadmaterialet puts och kulörer i jordfärger.

Längs Carl Akrells gata möts bebyggelse från flera olika stadsbyggnadsepoker. Byggnaderna samtalar med varandra, bland annat en genom en enhetlig färgskala.

Vy från Carl Akrells gata mot väst. I fonden syns nyligen uppförd bostadsbebyggelse i kv. Svea Artilleri 27.

I parkens mitt finns ett stort konstverk i trä som även fungerar som soldäck under sommarhalvåret.

Vy från Carl Akrells gata mot kaserngården. Bebyggelsen från 00-talet har byggt igen den tidigare kaserngården, och gör att kaserternas gårdsfasader idag inte upplevs som en sammanhängande miljö.

Vy från kaserngårdens södra del. Parken och den främre bebyggelsen från utbyggnaden på 00-talet. I fonden bostadsbebyggelse från 1990-talet.

Fri sikt mot mittpartiet på Svea Artilleri från kaserngården.

4.3 Vyer

4.3.1 Vy från Valhallavägens gångstråk västerut

Fotot är taget från Valhallavägen västerut mellan tvärgatorna Artillerigatan och Sibyllegatan. Planområdet syns t.h. i bild. Gatuvyn domineras av den breda esplanaden som har en topografisk barriärverkan mellan gatans norra och södra sida. Alléträdens kronor avtecknar sig mot horisonten. Söderut (t.v i bild) syns den klassiska stenstadens bebyggelse som är uppförd i 5-6 våningar. Byggnaderna är ordnade i ett rätvinkligt system med en gemensam takfotshöjd och fasader i gatuliv. I förgrunden syns bebyggelse från 1960-talet i kv. Storken 13. Byggnaden är väl inpassad till stenstadens struktur och samtalar med grannkvarterens tegelarkitektur som går i en rödbrun färgskala.

Svea artilleri bryter med den enhetliga stenstadsbebyggelsen i syd, inte minst på grund av dess storskaliga och institutionsmässiga arkitektur. Men även på grund av dess uppbrutna fasadliv och placering med indrag i relation till gatan. Planområdet framstår som ett gatt i stadsbilden med den postmoderna bebyggelsen indragen från tomtgränsen. Gattet bidrar till att Svea artilleri får en framträdande roll från denna vy. Rör man sig västerut längs gatan förstärks byggnadens roll i stadsrummet, och vyn ovan bedöms därför ha en begränsad betydelse för stadsmiljön som helhet. Den postmoderna bebyggelsen inom planområdet är lågmäld och underordnar sig artillerikomplexet. I vyn kan uppfattas att både kasernkomplexet och planområdet ligger i en sänka nedanför Valhallavägens marknivå. Med lövade träd under sommarhalvåret förstärks alléernas barriärverkan påtagligt och vyn försvagas.

4.3.2 Vy från Valhallavägens körbana västerut

Fotot är taget ungefär i höjd med föregående bild, i gatans körfält. Här framträder den funktionalistiska bebyggelsen i kv. Artilleriberget vars ljusa putsade fasader samtalar med både Svea artilleri och bebyggelsen inom planområdet. Eftersom byggnaden är placerad i gatuliv, skymmer planområdet och dess bebyggelse. Även i denna vy bidrar den obebyggda delen av fastigheten till att Svea artilleri framträder längs gatan. Vyn i sin betydelse för stadsbilden är trots det relativt svag. Vypunkten är vald eftersom den ger den tydligaste vyn längs gatan och kasernkomplexet. Den utgör inget betydande stråk eller samlingsplats, utan illustrerar den maximala vyn mot kasernkomplexet längs den raka gatuvyn österifrån. Från övriga delar av Valhallavägens norra körbana och gångstråk är vyn från öster svagare.

4.3.3 Vy från Valhallavägens gångstråk österut

Fotot är taget från Valhallavägen österut mellan tvärgatorna Sibyllegatan och Nybrogatan. Härifrån skymtas planområdets östra byggnad som ter sig småskalig i relation till sina grannar. Gattet frambringar fri sikt mot kv. Artilleriberget vars öppna planstruktur synliggörs. Vyn är emellertid betydligt svagare under sommarhalvåret. De mest dominerande inslagen i miljön är esplanaden och Svea artilleris kraftfulla fasader, vilka också är av störst betydelse för stadsbilden.

4.3.4 Vy från Valhallavägens körbana österut

Fotot är taget från Valhallavägen österut, i höjd med Basgången som löper från Valhallavägen norrut. Bebyggelsen inom Svea artilleri 2 är inte synlig men gattet inom planområdet får viss betydelse för hur den omgivande bebyggelsen framträder i gaturummet. Bostadsbebyggelsen längs gatans norra sida avtecknar sig som en enhet bortom det solitära kasernkomplexet. Även i denna vy utgör kasernkomplexet och esplanaden de viktigaste inslagen i stadsbilden. Trädraden framför kasernerna ger vintertid en relativt fri sikt men lövade under sommarhalvåret skymmer de i huvudsak denna vy.

4.3.4 Vy från Carl Akrells gata mot Sibyllegatan

Fotot är taget från Carl Akrells gata söderut med planområdet t.v. i bild. I denna vy är 1800-talets stadsplaneideal med långa, rätvinkliga gator, påtagligt. Gatan mellan planområdet och kasernkomplexets östra flygel har utformats efter Sibyllegatans sträckning vilket innebär att en lång siktlinje bildas mellan Carl Akrells gata och Karlavägen. Sikten bryts något till följd av höjdskillnaden mellan planområdet och Valhallavägen. Bostadshuset inom planområdet har givits en höjd som förhåller sig till kasernerna. Bebyggelsen längs Sibyllegatan avtecknar sig mot horisonten och avläses som en enhet på andra sidan Valhallavägen. Det fria utrymmet öster om kasernkomplexet är av stor vikt för att skapa axialitet med Sibyllegatan och för upplevelsen av kasernernas östra front.

4.3.5 Vy från Carl Akrells gata mot Jungfrutorg

Fotot är taget från korsningen Carl Akrells gata - Jungfrugatan mot söder. Här framträder fastighetens oregelbundna plan med den tvärsållda huskroppen som omsluter Jungfrutorg i öster. Vyn i sin betydelse för stadsbilden är relativt svag men den skildrar de tre historiska stadsbyggnadsepoker som präglar området. Sikten mot Jungfrutorg har betydelse eftersom torget skapar ett luftigt stadsrum, utmärkande för postmodernismens stadsplaneideal. Byggnadens högdal dominerar vyn och utgör tillsammans med en motsvarande högdal på andra sidan Jungfrugatan, ett monumentalt motiv i stadsrummet. De två högdalarna står emellertid relativt långt från varandra och motivet är inte självklart i stadsrummet, trots att det förstärks av popplar. på var sida mot gatan.

4.3.6 Vy från Sibyllegatan norrut, lång sikt

Fotot är taget från korsningen Sibyllegatan - Östermalmsgatan norrut. Gatan kantas av bostadsbebyggelse i fem våningar. Byggnaderna har avskalade puts- och tegelfasader med proportioner, delar och detaljer som kännetecknar stenstadsbebyggelsen på Östermalm. I fonden syns Svea Artilleris östra flygel, delar av planområdet och i bakgrunden, bebyggelse inom Starrängsområdet. Fondmotivet vittnar om stenstadens avslut åt norr samt Gärdets mer fria planstruktur och blandade bebyggelse. Under sommarhalvåret försämras sikten mot bebyggelsen påtagligt och fondmotivet utgörs då främst av esplanadens träd. Viktigast i vyn bedöms vara det öppna gaturummet längs kasernens östra sida, som ger en visuell förlängning av Sibyllegatan mot Carl Akrells gata och Starrbäcksången.

4.3.7 Vy från Sibyllegatan norrut, kort sikt

Fotot är taget från korsningen Sibyllegatan - Valhallavägen norrut. I det närmaste stadsrummet tar Valhallavägens trafikapparat plats med korsande körfält och övergångsställen. Vid Sibyllegatan görs ett avbrott i de strukturerande trädraderna vilket innebär att bebyggelsen längs Valhallavägens norra sida framträder i viss utsträckning, särskilt under vinterhalvåret. Under sommarhalvåret är sikten till den norra sidan sämre. Byggnadernas varierade gestaltning och oregelbundna placering i relation till gatan, skapar en brokig karaktär med tre urskiljbara årsringar. Den postmoderna bebyggelsen inom planområdet har viss betydelse för stadsbilden som den sydligaste utlöparen av Starrbäckången. Likt i den långa vyn bedöms öppningen mellan byggnaderna mot Carl Akrells gata vara av betydelse för stadsbilden.

4.3.8 Vy från Jungfrugatan norrut, lång sikt

Fotot är taget från korsningen Jungfrugatan - Östermalmsgatan norrut. Gatusträckning är smal varför flertalet byggnader har en lägre höjd om fyra våningar. I fonden skymtas gathuset inom kvarteret Artilleriberget samt Jungfrugatans fortsättning norrut. Under sommarhalvåret försämras sikten mot bebyggelsen påtagligt och fondmotivet utgörs då främst av esplanadens träd. Fondmotivet har därmed framför allt betydelse som gräns för stenstadens slut åt norr.

4.3.9 Vy från Jungfrugatan norrut, kort sikt

Fotot är taget från korsningen Jungfrugatan - Valhallavägen norrut. Vyn redovisar i stort sett samma stadsbild som från Sibyllegatan (se föregående sida). Den största skillnaden är att alléträden i högre utsträckning skymmer bebyggelsen längs Valhallavägens norra sida, särskilt under sommarhalvåret. 1930-talsbyggnaden i kv Artilleriberget dominerar fonden norr om Valhallavägen och samspelar inte nämnvärt med kasernbyggnaden längre västerut i vyn. Byggnaderna inom Svea Artilleri 2 intar en undanskymd roll i vyn.

4.3.10 Vyer österut mot Svea Artilleri 2 från platsen framför kanslihuset

Fotot är taget österut från platsbildningen framför kasernanläggningens mittparti mot Valhallavägen. Härifrån är vyn fri över södra delen av fastigheten Svea Artilleri 2, och bostadshuset i kv Artilleriberget utgör tydlig fond. Nivåskillnaderna mellan den höjda esplanaden och den äldre lägre nivån inom fastigheten är ett tydligt barriärmotiv i vyn. Framför kasernen är den omhändertagen genom en murad stödmur i huggen sten, medan den mot fastigheten Svea Artilleri 2 övergår i en grässlånt. Sikten längs kasernerna mot bostadshuset bedöms i sig inte vara kulturhistoriskt intressant. Däremot bedöms upplevelsorna av marknivåerna vara värdefulla som pedagogiska exempel på hur man genom storskalig stadsplanering i Stockholm bemästrat och försvagat den naturliga topografin, till förmån för ett ordnat och lättillgängligt stadsrum.

4.4 Bebyggelsens åldersstruktur

I kartan nedan anges nybyggnadsintervaller för bebyggelsen i och närmast Svea Artilleri 2. Omgivningen utgörs av en mycket blandad bebyggelse, uppförd under en dryg hundraårsperiod med tyngdpunkter under 1800-talets andra del, 1930-tal och decennierna kring sekelskiftet 2000. Söder om Valhallavägen ligger genomsnittligt byggnadsår tidigare än norr om vägen. Där är endast Svea Artilleris kaserner uppförda innan 1930 (1870-tal).

1870-tal
1880-1900
1900-1945
1945-1980
1980-2000
2000-2020

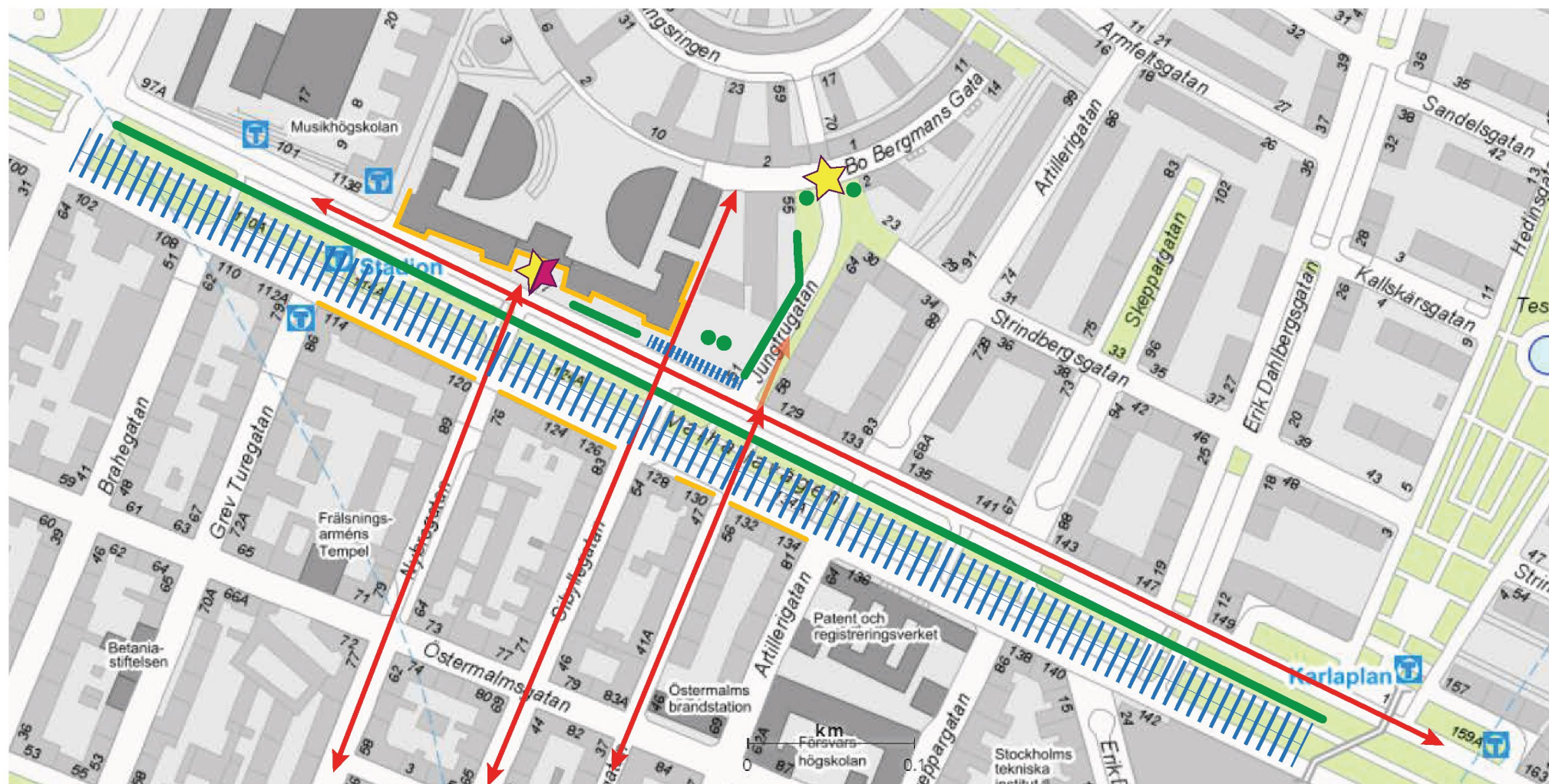

4.5 Stadsbildskomponenter

Illustrationen nedan redovisar visuella landskapselement såsom vegetations- och topografiska samt arkitektoniska fronter och barriärer inom utredningsområdet och i viss mån angränsande stadsrum. Den visar också för stadsbilden betydelsefulla siktlinjer. Korta siktlinjer eller siktlinjer med mindre betydelse för stadsbilden reovisas ej. Tydliga målpunkter och platsbildningar markeras med stjärnor.

- Vegetationsfront - strukturerande
- Topografisk barriär
- Lång siktlinje
- Bebyggelsefront av betydelse för stadsbilden
- Målpunkt
- Platsbildning av betydelse

5. KULTURHISTORISKA VÄRDEN

Kapitlet ger en redogörelse för de kulturhistoriska bedömningar som tidigare har gjorts i fråga om det intilliggande kasernområdet, och redogör för den bedömning som inom arbetet med denna utredning görs av aktuell fastighet och dess omgivning.

Aktuell fastighet är inte sedan tidigare objekt för kulturhistoriska bedömningar. Den bedömning som görs här, blickar delvis ut över närområdet, eftersom fastigheten under ett och ett halvt sekel i huvudsak utgjort mellanrum och fond till omkringliggande bebyggelse.

5.1 Tidigare bedömningar

I fråga om tidigare kulturhistoriska bedömningar av kringliggande bebyggelse, se i huvudsak kapitel 2 för bland annat stadsmuseets klassningar. Vad gäller bebyggelsen från 1990-talet i aktuellt kvarter och strax norr om detta, så saknas tidigare bedömningar, främst beroende av dess sena byggår.

5.1.1 Svea Artilleri 14

Reichmann Antikvarier gjorde en antikvarisk förundersökning av en av byggnaderna inom Svea Artilleri 14, matsalsbyggnaden hus 84, i samband med en ombyggnation av densamma. I den kulturhistoriska värderingen angavs följande i fråga om kasernanläggningen som helhet:

Kulturhistoriskt värde: [...] monumental arkitektur med stora miljöskapande värden. Arkitekturens rundbågetema är konsekvent genomfört. [...]

Kulturhistorisk karaktärisering: Miljöskapande värde - Hela anläggningen har ett betydelsefullt miljöskapande värde. [...] **Samhällshistoriskt värde** - Svea artilleriregementes kasernetablisement var ett av de första i raden av en ny typ av kasernanläggning, och anläggningen bedöms ha varit mönsterbildande under flera decennier. Det innebär att dess utformning påverkade dispositionerna av liknande anläggningar både åren direkt efter byggandet men även vid den stora kasernbyggnadsepoken efter det allmän värnplikt införts 1901. **Socialhistoriskt värde** - Kasernbyggandet innebar en oerhörd standardhöjning för regementets manskap både vad beträffar disponibel yta per man och tekniska installationer. [...] **Arkitekturhistoriskt värde** - Liksom övriga byggnader i anläggningar har Matsalsbyggnaden ett stort arkitekturhistoriskt värde som exempel på den för kaserner och liknande anläggningar vanliga rundbågestilen och den visar arkitektens förankring i samtidens institutionsarkitektur.

5.2 Aktuell kulturhistorisk värdering

Fastighetens främre del mot Valhallavägen utgör mellanrum mellan Svea Artilleri och Gärdets kvartersbebyggelse. De kulturhistoriska värden som finns här är i huvudsak kopplade till kasernområdet,

och till 1990-talsbebyggelsen som i kvarterets inre del har sin front mot söder. Mellanrummet i sig synliggör och ger överblick över både 1870-talets storskaliga kaserner, och 1930- och 1990-talets stora bostadsprojekt norr och öster om kvarteret. Kvarterets södra, öppna del förstärker också Svea Artilleris fria placering mot Valhallavägen, som sedan 1930-talet delvis stukats genom de skarpa höjdskillnader som skapades genom dragningen av Valhallavägen på en hög nivå anpassad till södra sidans bostadsbebyggelse.

Den befintliga bebyggelsen i kvarteret har en postmodern, oregelbunden plan, men är i sin arkitektoniska gestaltning mycket lågmäld. Dess formspråk är stramt och definieras mest av den fria volymhanteringen och placeringen på tomten, och de två gavlarna mot Valhallavägen, som tillsammans med högdelen mot Jungfrugatan ger en viss monumental karaktär. Den förstärks av den enkla arkaden på den östra volymen. Byggnadernas kulturhistoriska värden bedöms vara måttliga.

Svea Artilleris kasernbyggnader har ett dokumenterat högt värde, i form av kunskapsvärden som samhälls- och arkitekturhistoriskt värde, genom sin tidigare viktiga funktion, och som det första genomförda exemplet på en fyrlängad, idag delvis riven, kasernanläggning. Den har samhällshistoriska värden som en del av den omfattande militära etableringen på Östermalm som inleddes på 1600-talet, och vittnar tillsammans med övriga bevarande anläggningar om den tidigare intensiva militära närvaron. Tidigare rivnings- och nybyggnadsprojekt i kasernområdets norra del och gård, har inneburit förvanskning av anläggningen, samtidigt som den är exteriört välbevarad i sina södra delar. Den utgör ett viktigt fondmotiv för Nybrogatan och utgör en av Institutionsbältets anläggningar. Institutionsbältet är samlingsnamnet för den stora omfattning av statliga institutioner för främst utbildning och forskning som växte fram på statlig mark strax norr om stenstadens rand och längs Roslagsvägen norrut, en utveckling som inleddes vid 1800-talets slut och fortsatt pågår. Svea Artilleri uppfördes något tidigare, men delar läget på Valhallavägens norra sida, statliga funktioner och en fri placering med flera av Institutionsbältets anläggningar. Många av dem är uppförda som hus i park, håller hög arkitektonisk kvalitet och samspelar med omkringliggande naturmark. Musikhögskolans etablering inom anläggningen vid 1900-talets mitt, och Militärhögskolans etablering i kasernerna strax därefter, innebar för Svea Artilleri verksamheter närmare Institutionsbältets övriga komponenter. Institutionsbältet tillhör uttrycken för riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården, vilket ger det en särskild nationell tyngd.

I fråga om upplevelsevärden så har kasernbyggnaden stora arkitektoniska och miljöskapande kvaliteter. I den i huvudsak mer sentida bebyggelsemiljön på Valhallavägens norra sida bidrar den tillsammans med bland annat Stadion och Sofiahemmet till ett historiskt djup. I sammanhanget är också kasernbyggnadens fria placering starkt värdeskapande, typisk för den kategorin byggnader och en egenskap som särskiljer den från den omgivande stenstaden.

Ur detta perspektiv är fastigheten Svea Artilleri 2 en viktig komponent, både för kasernens särställning och genom den gemensamma historien, vilken har både pedagogiska och samhällshistoriska värden.

5.3 Viktning av kulturhistorisk värdering: Fastigheten Svea Artilleri 2, närmiljö/stadsbild och riksintresset

Syftet med viktningen i detta avsnitt, där det aktuella områdets värden har delats upp i spalter, är att förtydliga vilka kulturhistoriska värden som kommer till uttryck på platsen och hur de förhåller sig till varandra. Värdena kan kopplas till fastigheten i sig, närmiljön/stadsbild och till Riksintresset. Viktningen ska fungera som ett diskussionsunderlag för framtida förändringar på platsen.

Fastigheten Svea Artilleri 2

Bebyggelse

Bebyggelse i tidstypiskt asymmetrisk 1990-talsplan som ödmjukt inpassar sig på tomten och arkitektoniskt till den 1930-talsbebyggelse som tar vid mot öster. Den arkitektoniska gestaltningen är enkel och diskret och det arkitektoniska värdet bedöms vara relativt lågt. Byggnadernas fint inpassade volym ger dem ett visst miljöskapande värde.

Arkitekturhistoriskt finns ett visst värde som delas med hela Starrbäckensängen. Byggnaderna är del av denna stora 1990-talsplan men samtidigt fristående i sin placering och genom sin funktion kopplad till Svea Artilleris militära verksamhet. Samhällshistoriskt finns ett värde i att byggnaderna, uppförda på mark som kontinuerligt brukats militärt, har uppförts för och brukats inom denna verksamhet. Deras koppling till Svea Artilleri är stark, om än mindre synlig i deras yttre gestalt. Fastighetens södra del upplevs genom sin låga marknivå mot söder som närmast tillhörig kasernanläggningen. Medan kasernerna idag förlorat sin ursprungliga, militära funktion, så lever den kvar i Svea Artilleri 2, som kuggar i och fortsätter den militära historien.

Miljö

Den till sin södra del obebyggda tomten skapar ett mellanrum i stadsväven som medger ett möte mellan 1870-talets kaserner och Gärdets 1930-talsområde. Det kulturhistoriska värdet i detta är emellertid svagt.

Fastigheten i relation till närmiljö/stadsbild

Bebyggelse

Nuvarande byggnader relaterar stilmässigt till anslutande Starrbäckängens i norr, men är också ödmjukt anpassade till funkishuset i kvarteret närmast österut. De ger omgivande volymer arkitektoniskt och rumsmässigt utrymme, och höjdmässigt underordnar sig deras södra delar både funkishuset och Svea Artilleri. Byggnadernas indragna läge ger en på samma gång diskret placering och en stor exponering. Högdelen i fastighetens nordöstra del är samkomponerad med en motsvarande högdelen i kvarteret Svea Artilleri 3 och utgör ett portalmotiv vid entrén till Starrbäckängens, men som här bedöms som otydligt. Högdelen i Svea Artilleri 3 bedöms ha en något högre miljöskapande värde eftersom den utgör fondmotiv för Jungfrugatans norra sträckning. Sammantaget bedöms byggnaderna ha ett kulturhistoriskt värde i sitt sammanhang, främst ur plan- och arkitekturhistoriskt perspektiv. Som solitärer är det kulturhistoriska värdet svagare. Jungfrutorg öppnar upp sig mot omgivande fastigheter i nordost. Torget är i sin närmiljö en viktig platsbildning och har som sådan miljöskapande värden.

Miljö

Ur handledning för riksintresset i ÖP: [...] *Från slutet av 1700-talet blev Ladugårdsgärdet, på nuvarande norra Djurgården och delar av Östermalm, med sina stora öppna ytor militärens stadsdel framför andra. [...] Spåren från den militära närvaron i innerstaden är i dag framför allt koncentrerade till Skeppsholmen och tidigare regementen samt vissa andra byggnader på Östermalm, samt det stora övningsfältet på Ladugårdsgårde. [...]*

Fastigheten tillhör den militära närvaron i Östermalm, där de militära anläggningarna utgör en viktig del av stadsdelens identitet och historia. Det kulturhistoriska värdet hos dessa byggnader är gemensamt mycket högt. Svea Artilleri gränsade till det öppna Ladugårdsgärdet, men i och med förverkligandet av stadsplanen för Gärdet på 1930-talet förlorades den direkta kontakten med det då nedlagda militära övningsfältet. Fastigheten landade mellan militärkasernen och det nya storskaliga bostadsområdet, och fick under lång tid en mellanrumskaraktär, med diverse tillfällig och småskalig bebyggelse. Mellanrumskaraktären finns delvis kvar idag. Genom sin kontinuerliga och ännu bestående koppling till den militära verksamheten, tillhör den Östermalms likväl som stadens och rikets militärhistoria.

Fastigheten i relation till Riksintresset för kulturmiljövården

Citat ut motivering och uttryck för Riksintresset [AB 115]

(ur Motivering) Storstadsmiljö, präglad av funktionen som landets politiska och administrativa centrum sedan medeltiden och de mycket speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningarna för handel, samfärd och försvar. Utvecklingen inom stadsplane- och byggnadskonsten har fått särskilda tydliga uttryck med alla epoker från medeltid till nutid väl representerade. Residens-, domkyrko och universitetsstad samt viktig sjöfarts- och industristad. [...]

(ur Uttryck) Kungliga miljöer, byggnader för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutioner och annan bebyggelse som sammanhänger med funktionerna som huvudstad och länsstad. [...]

Det sena 1800-talets stadsbyggande med esplanadsystemet och gator av olika bredd och karaktär, och byggnader i bestämda hushöjder.

Valhallavägen präglar närmiljön med sin raka sträckning och stora bredd, som gör att kontakten mellan esplanadens norra och södra sida är svag. Mittsektionens uppvuxna trädtrader bidrar starkt till esplanadens barriärverkan. Här förstärks stenstadens yttre gräns och de skilda årsringarna som präglar gatans olika sidor. Det sena 1800-talets homogena byggnadshöjd förstärker den södra sidans enhetlighet jämfört med den norra sidans större variation. Valhallavägen har ett stort stadsplanehistoriskt och samhällshistoriskt värde, som ett resultat av en reaktion på ett tidigare byggandes brister i fråga om levnadsförhållanden och ordning.

Genombrottsgator och områden planlagda som "ny stadsdel" i enlighet med 1874 års byggnadsstadga. Den täta och enhetliga stenstadsbebyggelsen.

Stenstaden på Valhallavägens södra sida är närmast till sin helhet uppförd enligt 1879 års stadsplan, som vilar tungt på byggnadsstadgan. Även Valhallavägen är ett resultat av byggnadsstadgan och Lindhagens plan, om än dess sträckning öster om kasernområdet inte utfördes förrän på 1930-talet, och då i en annan sträckning än den ursprungligen planerade. Utom stadsplanen låg esplanadens norra sida, som inte stadsplanelades förrän decennier in på 1900-talet. Här synliggörs olika tiders stadsplaneideal, och det finns ett stort samhällshistoriskt och stadsplanehistoriskt värde att värna de olikheter som uppkommit av de skilda tidernas ideal.

Den stora nivåskillnaden mellan Valhallavägen och Svea Artilleri 2, som också är påtaglig längs kasernens östliga del, är ett resultat av 1930-talets framdragnings av esplanaden i en hög och utjämnad nivå, och har i sig ett stadsplanehistoriskt värde. Nivåskillnaderna vid Svea Artilleri visar på de omfattande utjämnningar av topografin som ägt rum i utbyggnaden av Stockholm och har ett stadsplanehistoriskt värde. Bortsprängningen av Tyskbagarberget på motsatta sidan om esplanaden är del av samma övergripande planehistoriska ideal, om än från sent 1800-tal, att jämna ut och rätta ut.

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling. [...] Terränganpassade planer, storgårdskvarter, men även fullföljandet av den äldre rutnätsstaden. [...] Uttryck för det moderna välfärdssamhället och dess stadsbyggande, så som Gärdet, Slussen och Hötorgetscity.

Den aktuella fastigheten är direkt granne med det på 1930-talet planlagda och uppförda Gärdet, ett storskaligt och genomarbetat exempel på sin tids arkitektoniska och stadsplanemässiga idéer. Gärdet som helhet har erkänt stora kulturhistoriska värden, bland annat arkitektur- och stadsplanehistoriskt, samhälls- och socialhistoriskt. Dess upplevelsevärden är också höga, både miljöskapande, arkitektoniska och identitetsvärden. Den lika rationellt genomförda stadsplanen för Starrbäcksområdet från 1980-talets slut, med en mer postmodernt lekfull planform, ansluter till Gärdet i fråga om arkitektoniska proportioner och materialkomposition.

Institutionsbältet på Norra Djurgården. [...]

Svea Artilleris kasern tillhör Institutionsbältet och utgör en av dess äldsta anläggningar. Många av institutionsbältets anläggningar förenas av att byggnaderna är fritt placerade, omgivna av parkmark och planerade i samklang med det naturliga landskapet. Till detta sammanhang är Svea Artilleri 2 kopplat genom sin historiska funktion som del av kasernanläggningens utvändiga tomtmark. Den nuvarande fastigheten ingår inte i institutionsbältet.

De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns.

Valhallavägen utgör stenstadens tydligaste yttre gräns, där den norra sidan präglas av en friare bebyggelse från i huvudsak 1900-talets första hälft. Stadens framväxt är tydligt avläsbar i utredningsområdet och dess närmaste omgivning.

6. KÄNSLIGHETS- OCH TÅLIGHETSANALYS

För att bevara områdets kulturhistoriska värden bör framtida förändringar anpassas till de karaktärsdrag och egenskaper som bedöms vara värdefulla ur kulturhistoriskt och stadsbildsmässigt perspektiv. Känslighet- och tålighetsanalysen ger riktlinjer för hur förändringstillåtna olika delar av fastigheten är i förhållande till dess identifierade värden. Den är avsedd som kunskapsunderlag vid framtida åtgärder och motivskrivningarna för respektive kategori är anpassade till områdets specifika förutsättningar och utmaningar.

Analysen tillhör det tredje steget i DIVE-analysen, *Värderande* (valuate), där tidigare beskrivande och tolkande steg (kunskapsöversikt, historik, karaktärisering, betydelsebärande/förmedlande innehåll) analyseras genom exempelvis kulturhistorisk värdering, utvecklingspotential, sårbarhet, tålighetsgränser och förändringskapacitet.

7.1 Hög känslighet för ändring

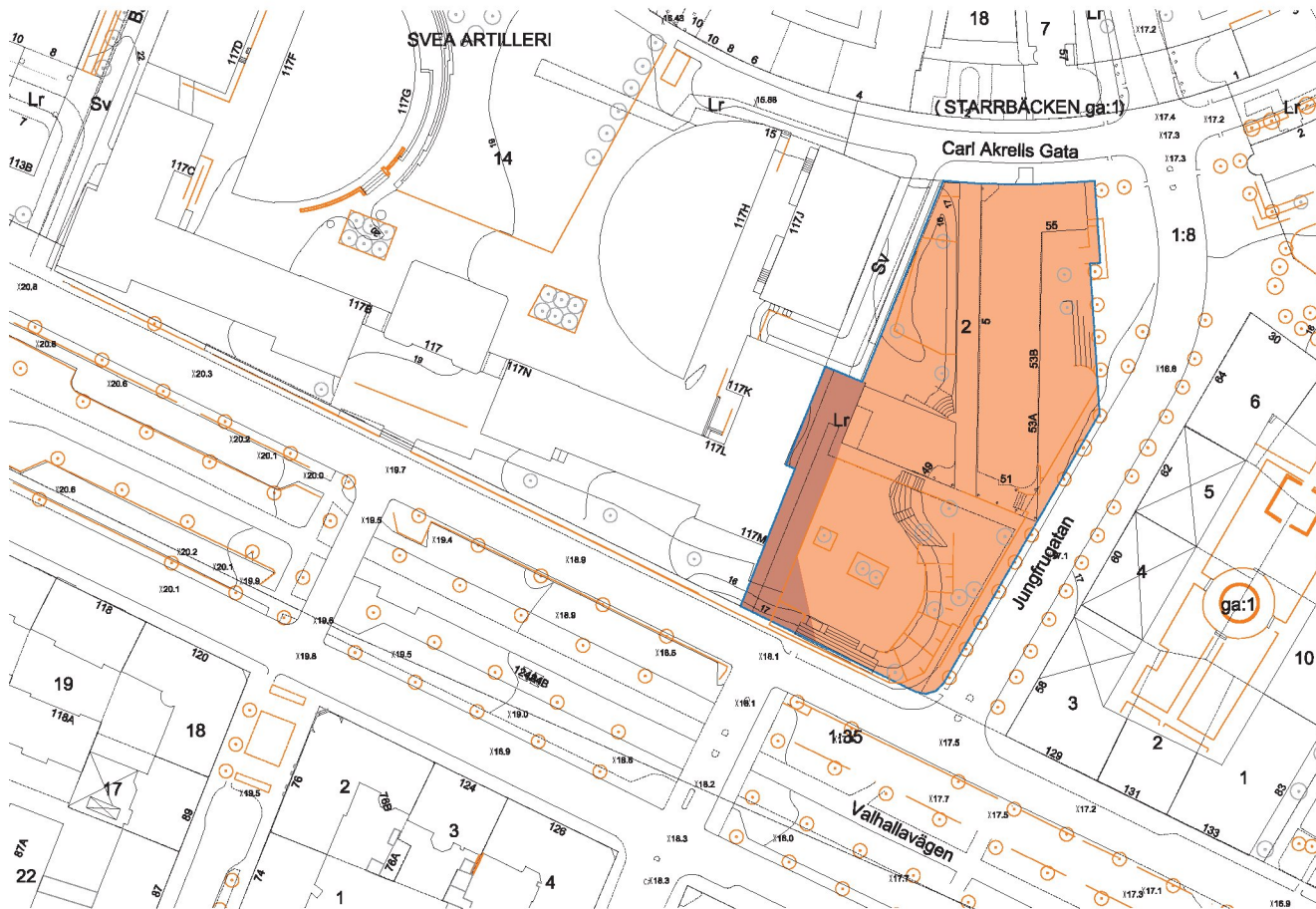
Hög känslighet (rött) innebär att ingen bebyggelse kan uppföras inom området utan att kulturhistoriska värden, främst hos kasernanläggningen i kv Svea Artilleri 14, riskerar att påverkas mycket negativt. I rödmarkerat område kan även ändring av marknivåer innebära stora negativa konsekvenser för kasernanläggningens kulturhistoriska värden. Samtliga mindre markjusteringar måste anpassas till kasernanläggningen. Det rödmarkerade området utgör minsta godtagbara buffert mot kasernen och markytan (frånsett gatumarken) ska hanteras på ett sätt som värnar kasernens friliggande position. Det är av stor vikt att kasernbyggnaden fortsatt kan betraktas fritt över hörn, vilket är en förutsättning för att den ska upplevas som friliggande.

Rödmarkering parallellt med Valhallavägen innebär att eventuell nybyggnad inte med någon del av sin konstruktion ovan mark får uppföras närmare gatan än huslivet på intilliggande byggnad i fastigheten Artilleriberget. Nybyggnad inom rödmarkerat område bedöms ha stor negativ påverkan även på stadsbild och vyer i närområdet.

7.2 Känsligt för ändring

Känsligt mot ändring (orange) innebär att ett område och/eller byggnader är av sådan art att de kan förändras under förutsättning att åtgärder görs med hänsyn till platsens och/eller byggnadernas övergripande karaktär och kulturhistoriska värden. Nockhöjd i tomtens södra del får ej överstiga nockhöjd på befintlig byggnad närmast i öster. Inom den del av det orangemarkerade området som vetter mot kasernbyggnaderna bör ny bebyggelse och markåtgärder utformas med utgångspunkten att bibehålla kasernens friliggande och dominant position. Närmast kasernen inom det orangea området bör nockhöjden liksom fasadlivets höjd inte överstiga kasernens.

I norra och östra delen av orangemarkerat område bedöms åtgärder ha en mer begränsad påverkan på omgivande bebyggelse. Väl avvägd och anpassad nybyggnation i denna del bedöms inte heller

Känslighets- och tålighetsanalys. Underlag baskarta, Stockholms stad.

ha stor negativ påverkan på stadsbild och siktlinjer. Om- och/eller tillbyggnad av befintlig bebyggelse ska ta hänsyn till dess karaktärsdrag och rådande stadsbild. I höjd ska befintlig stadssilhuett råda. Ny bebyggelse bör i höjd anpassas till och inte överstiga befintliga höjder inom fastigheten.

Eftersom denna utredning utgår från *fastigheten Svea Artilleri 2* finns inte övriga delar av *aktuellt planområde* med i kartan ovan. Vi har emellertid bedömt att även den del av Jungfrutorg som ingår i planområdet tillhör den orange kategorin. Exploatering ska ta hänsyn till torgrummet och högdelen på befintlig byggnad i Svea Artilleri 2, som i höjd fortsatt bör vara rådande i denna del av planområdet. Det portalmotiv som skapas av högdelen i Svea Artilleri 2 och en

motsvarande högdelen i Svea Artilleri 3, är visserligen otidligt på grund av stor distans mellan tornen, men bör likväl beaktas i planeringen. Gatumark som ingår i planområdet bedöms även den vara känslig för ändring, vilket innebär att den tål hänsynsfulla, mindre ändringar. Gatumark får inte byggas.

7.3 Tåligt för ändring

Tåligt (gult) innebär att landskap eller byggnader är av föränderlig eller förvanskad karaktär eller givits en gestalt som saknar tydlig koppling till den kulturhistoriska karaktären. I denna bedömning finns inga komponenter som bedöms tillhöra gul kategori.

7. ATT TILLVARATA OCH UTVECKLA: ANTIKVARISKA RIKTLINJER INFÖR FÖRÄNDRING

För att bevara områdets kulturhistoriska värden och dess kvaliteter för stadsbild och närmiljö, så bör framtida förändringar anpassas till de värden som har identifierats i denna analys. Som komplement till den kulturhistoriska värderingen och känslighets- och tålighetsanalysen har vi därför tagit fram konkreta riktlinjer för framtida förändringar inom planområdet. Detta motsvarar det fjärde steget i analysmetoden DIVE, Aktivera (enable), där handlingsmöjligheterna för området definieras utifrån föregående steg, främst det tredje värderande steget.

Alla större ändringar inom fastigheten bör projekteras i samråd med antikvariskt medverkande för att säkerställa att kulturhistoriska värden beaktas i ändringsprocessen. Under byggskede bör antikvarisk expertis medverka för att tillse att gestaltning, materialval och kvalitet som fastslagits under projektering fullföljs.

7.1 Planstruktur och nivåer

Marknivåerna inom fastigheten bedöms kunna ändras i stor omfattning i fastighetens sydöstra del. Som helhet ska de emellertid ta hänsyn till de låga nivåerna inom angränsande fastighet Svea Artilleri 14, och ändringar bör inte förstärka nivåskillnaderna mellan Valhallavägen och Svea Artilleri 14. Istället bör ändringar inom Svea Artilleri 2 ses som ett tillfälle till bättre rumsbildning och möte mellan gatunivån och kasernbyggnaden. Marknivåerna inom rödmarkerat område i sjätte kapitlets känslighets- och tålighetsanalys får i huvudsak inte höjas eftersom det bedöms kunna ha stor negativ påverkan på kasernbyggnadens kulturhistoriska värden. Med hänsyn till befintlig stadsbild och betydelsefulla siktlinjer kan detta område inte heller bebyggas.

Mellanrummet mellan kasernanläggningen och bebyggelsen i Svea Artilleri 2 är en viktig komponent som ska värnas vid ändringar. Det är viktigt att undvika schaktverkan genom för höga eller slutna fasader mot markremsan, och den ska hållas enkel i sin markbeläggning, det vill säga vara belagd med grus alternativt asfalt.

Jungfrutorgets platsbildning är en stadsbildskomponent som bör beaktas vid ny- och tillbyggnader i kvarteret. Det portalmotiv som består av högdalarna i kvarteren Svea Artilleri 2 och 3, har trots att det är upplevelsemässigt svagt, vissa kulturhistoriska värden. Förtätning kan göras så länge en bibehållen platsbildning och portalmotiv till Starrbäcksången utgör utgångspunkter.

7.2 Befintlig bebyggelse

Ändringar av befintlig bebyggelse ska ta hänsyn till dess karaktär och särdrag. 1990-talsbyggnaderna relaterar i sin arkitektur till intilliggande bostadsbebyggelse från 1930-talet, de är enklare sett till material och formspråk, men en postmodern mer lekfull plan och

volymhantering ger egen identitet. Huvudkaraktären bör vid ändringar och renoveringar bevaras för att bibehålla den tydliga kopplingen till angränsande kvarter.

På- och tillbyggnad av befintliga byggnader är möjligt. Tillägg bör tydligt relatera till befintliga byggnader, vid påbyggnad genom en tydlig form- och materialmässig relation, vid tillbyggnad genom ett självständigt formspråk som likväl samspelar med befintlig arkitektur.

För både om-, till- och nybyggnader gäller att rasterfasader i metall och skivmaterial ska undvikas och större glaspartier bör användas med försiktighet. Färgskalan hos byggnader i närområdet bör utgöra grund för färgsättning.

En högre bebyggelse kan tålas i kvarterets nordöstra del, med maxhöjd som nuvarande högdal, medan påbyggnader på de lägre volymerna mot söder inte bör överstiga nockhöjd på intilliggande bostadshus mot öster. Befintlig volym närmast kasernbyggnaden i väster bör inte byggas på.

Eftersom kasernanläggningen Svea Artilleri är högt klassad av Stockholms stad för dess betydande kulturhistoriska värden, får inga ändringar göras som påtagligt minskar dessa värden. Dess exteriör, läge i staden och dominans på platsen är starka värdebärare i dess blåklassning och ska särskilt beaktas vid ändringar. Kasernanläggningen ingår dessutom i Institutionsbältet där dess friliggande placering är ett signum den delar med merparten av institutionsbältets övriga anläggningar. I ett friliggande läge ingår att man kan betrakta mer än en av en byggnads fasader samtidigt. Hörnet mot Svea Artilleri 2 är därför viktigt att värna från bebyggelse alltför nära eller högt. I vy från söder bör hörnet fortsatt vara väl synligt och kasernanläggningens ställning vara dominant.

7.3 Tillkommande bebyggelse

Fastigheten är idag delvis lågexploaterad och bedöms tåla kompletterande bebyggelse. Ny bebyggelse bör placeras med ett tillräckligt respektavstånd till Svea Artilleri 14, se rödmarkerad yta i känslighets- och tålighetsanalys (kapitel 6), samt gestaltas med stor hänsyn till kasernanläggningen, inom orangemarkerad yta i samma analys.

Bebyggelse bedöms kunna uppföras i Valhallavägens gatuliv, maximalt i liv med kv Artilleribergets södra fasad. Utskjutande byggnadsdelar som balkonger e.dyl. mot gata är direkt olämpligt. Höjd respektive bredd mot gata ska anpassas till mötet med kasernbyggnaden, vilket kan innebära en minskande exploateringsgrad mot väster (se utveckling av bedömningen nedan).

Befintlig bebyggelse är placerad och dimensionerad på respektfullt sätt i förhållande till kasernbyggnaderna. Eventuell ny bebyggelse bör på samma sätt annonsera en medveten relation till komplexet intill,

och får inte negativt påverka upplevelsen av kasernanläggningens fria placering. Ny bebyggelse i tomtens södra del mot Valhallavägen bör i höjd ej överstiga höjden på intilliggande bostadshus i kv Artilleriberget, medan bedömningen av det orangemarkerade området närmast kasernen är att ny bebyggelse inte bör överstiga kasernen avseende fasad- och nockhöjd. För den södra delen av planområdet ges därmed två riktlinjer, som kan utgöra utgångspunkt i placering och utformning av volymer. En upplevelse av byggnadshöjd är i en närmiljö integrerad med läge, relation till omgivande byggnader och volymhantering. Därför bör inpassningen i befintlig silhuett mot gatan, samt mot kasernen, vara mycket väl avvägd.

Arkitektonisk verkshöjd, stark materialitet och egen formmässig identitet ska tydligt eftersträvas. Byggnadsbeståndet på norra sidan av Valhallavägen utgör det arkitektoniska och planmässiga sammanhanget för fastigheten. Att Valhallavägen utgör stenstadens tydliga norra gräns är av kulturhistoriskt värde och den södra sidans karaktäristik bör därför ej utgöra förebild för byggnationer norr om esplanaden.

Idag är årsringen från 1990-talet synlig från Valhallavägen och utgör en av komponenterna i den dynamiska och samtidigt splittrade närmiljön. Nybyggnation i fastighetens södra del bör ta hänsyn till att den årsringen delvis skymms från esplanaden, och sambandet på så sätt försvagas. För att beakta denna aspekt bör nybyggnader inte sammanbyggas med befintliga volymer mot gatuliv. Byggnation mot Valhallavägen har samtidigt förutsättningar att vara ett positivt tillskott i närmiljön, och kan läka samman en idag splittrad stadsbild.

7.4 Växtlighet och gångstråk

Frånsett lägre komplementbyggnader under 1900-talet har fastighetens södra del i huvudsak varit obebyggd. Tomten har en lång historia som i huvudsak öppen plats, med en enkel grönstruktur. Också idag upptas den av enkelt planerad grönyta med ett fåtal större träd. Trädraden längs Jungfrugatan är sentida, sannolikt samtida med bebyggelsen i kvarteret, men är en viktig grönstruktur som leder in till trädplanteringen på Jungfrutorg. Så långt möjligt bör befintliga träd inom fastigheten bevaras. Fällning av träd till förmån för bebyggelse bör om möjligt kompenseras med träd i annan del av fastigheten.

Vid nybyggnad inom kvarteret bör säkerställas att en del av ytan mot Valhallavägen kan trädplanteras eller försees med annan markbunden grönstruktur. Gröna tak kan ur stadsbildsperspektiv ej ersätta marknära grönstrukturer.

8. KÄLLOR

8.1 Tryckta källor och litteratur

Alla tiders Stockholm : riksintressen för kulturmiljövården. Red. Johansson, I och Schönback, H. Stockholmia förlag. Stockholm 2014.

Ancker, Bo. *I radions kvarter.* Stockholm 1981.

Andersson, Magnus. *Stockholms årsringar. En inblick i stadens framväxt.* Stockholm 1997.

Asker, Bertil. *Stockholms parker: Innerstaden.* Stockholms tekniska högskola, Stockholm 2007.

Berg, Ejnar. *Kaserner, baracker och hyddor. Svenska soldatboningar under fyra århundraden.* Stockholm 1981.

Fahlgren, Bengt. *Garnisonsminnen i huvudstaden.* Militärhistoriska förlaget. Stockholm 1997.

8.2 Otryckta källor

Lantmäteriet: Historiska kartor från Lantmäteristyrelsens arkiv, Djurgårdskartor och Rikets allmänna kartverks arkiv

Lantmäteriet Kartsök och Otrnamn: Historiska ortofoton 1960 och 1975

Digitala stadsmuseet: Östermalm II. Byggnadsinventering. Stockholms stadsmuseum 1985.

Stockholmskällan: Jämför kartor

Information från Vasakronans hemsida

Svea Artilleri 14. Matsalsbyggnaden Hus 84. Stockholm. Antikvarisk förundersökning, Reichmann Antikvarier AB.

Stockholms stads hemdida, plantjänsten, gällande detaljplaner: Plankartor, planbeskrivningar, yttranden tillhöriga stad/detaljplanerna PL 8165 år 1987 och PL 94148 år 2004

Stockholms stad: Diverse planhandlingar och yttranden tillhörande äldre stadsplaner, aktuella stadskartor via karttjänsten

Översiktsplan: Bilaga till godkännandehandling. Riksintressen enligt Miljöbalken. Stockholms stad 2017.

Sve Artilleriregementets kasern från öster. Bilden illustrerar hur nivåskillnader alltid varit en del av topografin i kasernområdet, och hur de delvis tas upp genom flacka ramper mellan kasernerna. Byggnaderna mot öster är delvis byggda i suterräng. Foto Lennart af Petersens, 1940-tal. Stockholms stadsmuseum neg.nr Fa24120. Digitala stadsmuseet.

